

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЖУРНАЛІСТИКИ
КАФЕДРА ЖУРНАЛІСТИКИ**

Кваліфікаційна робота магістра

На тему «Новини як засіб формування медіареальності в кризових умовах в
Україні»

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0612-ж
Спеціальності 061 «Журналістика»
(освітня програма «Журналістика»)

Лядова В. О.

Керівник: д. н. соц. ком., проф.

Чернявська Л. В.

Рецензент: к. філол. н, доц.

Тяпкіна Н. І.

ЗМІСТ

Реферат	3
Завдання.	5
Вступ	7
Розділ 1 Композиційна побудова матеріалів в новинних онлайн-медіа в умовах воєнного стану.....	11
1.1 Принципи композиційної побудови новинних матеріалів	11
1.2 Зміни у роботі онлайн-медіа та етичні аспекти журналістської роботи у період воєнного стану.....	21
1.3 Висвітлення подій пов'язаних з воєнним станом та збройною агресією	35
Розділ 2. Робота українських редакцій в умовах воєнного стану	44
2.1 Робота з інформацією в умовах воєнного стану	44
2.2 Зміни умов роботи журналістів, та їх вплив на психоемоційний стан медіавників з початку повномасштабного вторгнення.....	57
Висновки	65
Список використаних джерел	70
Декларація академічної доброчесності	76

РЕФЕРАТ

Тема магістерської роботи: «Новини як засіб формування медіареальності в кризових умовах в Україні».

Обсяг основного тексту: 63

Кількість використаних джерел: 62.

Мета – визначити зв'язок створення, редагування та розміщення журналістських матеріалів (інтернет-новин) на новинних сайтах з умовами воєнного стану.

Для того, щоб досягти поставленої мети, потрібно виконати такі **завдання:**

1. Розкрити теоретичний аспект роботи з новиною в умовах воєнного часу.

2. Дослідити зміни у підготовці новин та висвітленні подій з початку повномасштабного військового вторгнення РФ на територію України.

3. Проаналізувати новини на новинному сайті «ВВС Україна» та на офіційних сайтах органів державної виконавчої влади як технології формування медіареальності.

4. Дослідити рівень дотримання встановлених вимог щодо інформаційного наповнення новин в умовах воєнного стану у різних видах онлайн-медіа.

5. Дослідити як змінилися умови роботи журналістів та їх психоемоційний стан з початку повномасштабного вторгнення на прикладі роботи журналістів з Запорізької, Київської та Дніпропетровської області.

Об'єктом дослідження є новинні матеріали, які опубліковані на онлайн-платформі «ВВС Україна» та офіційних сайтах органів державної виконавчої влади, які створюються в рамках інформування, та впливають на формування медіареальності населення в межах тематики українсько-російського збройного конфлікту.

Предмет дослідження – створення новин з воєнної тематики ; технології творення медіареальності.

Отримані результати: досліджено будову новинних матеріалів на військову тематику, що стали ширитися з початком повномасштабного воєнного вторгнення російською федерацією у лютому 2022 року; розглянуто особливості і зміни в роботі українських медіа, а також психоемоційний стан журналістів українських ЗМК під час воєнного стану.

Ключові слова: новини, медіа, війна, новине онлайн-медіа, написання новин, воєнний стан, масова комунікація, медіареальність, медіатехнологія.

SUMMARY

Our master's thesis is devoted to the study of the topic "News as a means of shaping media reality in crisis conditions in Ukraine".

The object of the study is news materials published on the BBC Ukraine online platform and official websites of state executive authorities, which are created as part of informing and influence the formation of the media reality of the population within the framework of the Ukrainian-Russian armed conflict. The subject of the study is the creation of news on military topics as a technology for creating media reality.

The main aim of the research is to determine the relationship between the creation, editing and posting of journalistic materials (online news) on news sites and the conditions of martial law. It determined the accomplishment of such objectives as:

- To reveal the theoretical aspect of working with news in wartime.
- To study the changes in news reporting and coverage since the beginning of the full-scale military invasion of Ukraine by the Russian Federation.
- To analyze the news on the BBC Ukraine news website and on the official websites of state executive authorities as a technology for shaping media reality.
- To study the level of compliance with the established requirements for news content under martial law in various types of online media.
- To investigate how the working conditions of journalists and their psycho-emotional state have changed since the beginning of the full-scale invasion on the example of journalists from Zaporizhzhia, Kyiv and Dnipro regions.

The scientific novelty of the work is a comprehensive study of the peculiarities of changes in the construction of news on military topics after the full-scale invasion of the Russian Federation into the territory of Ukraine on February 24, 2022. We analyzed the news and revealed violations on the BBC Ukraine news website and on the official websites of state executive authorities.

We also highlighted changes in the work of online media and ethical aspects of journalistic work during martial law.

Keywords: news, media, war, online news media, news writing, martial law, mass communication, media reality, media technology.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет журналістики
Кафедра журналістики
Освітній ступінь «магістр»
Спеціальність 061 – «Журналістика»
Освітня програма «Журналістика»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри Чернявська Л. В.
« _____ » _____ 2023 року

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ**

Лядовій Владі Олегівні

1. Тема роботи: «Новини як засіб формування медіареальності в кризових умовах в Україні» (News as a Means of Shaping Media Reality in the Crisis in Ukraine), керівник роботи Чернявська Людмила Віталіївна, д. н. соц. ком. професор, затверджені наказом ЗНУ від «03» травня 2023 року № 660.
2. Строк подання студентом роботи (проекту) до 1 грудня 2023 року.
3. Вихідні дані до роботи: праці присвячені розгляду особливостей створення новинних матеріалів з військової і воєнної тематики С. Кость, В. Безсмертний, С. Горевалов, Н. Зикун, С. Штурхецький.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): 1) Розкрити теоретичний аспект роботи з новиною в умовах воєнного часу. 2) Дослідити зміни у підготовці новин та висвітленні подій з початку повномасштабного військового вторгнення РФ на територію України. 3) Дослідити рівень дотримання встановлених вимог щодо інформаційного наповнення новин в умовах воєнного стану у різних видах медіа. 4) Проаналізувати новини на новинному сайті «ВВС Україна» та на офіційних сайтах органів державної виконавчої влади, як технології формування медіареальності. 5) Дослідити як змінилися умови роботи журналістів та їх психоемоційний стан з початку повномасштабного вторгнення на прикладі роботи журналістів з Запорізької, Київської та Дніпропетровської області.
5. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата завдання	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Чернявська Л. В. д. н. соц. ком., проф.	21.07.2023	21.07.2023
1 розділ	Чернявська Л. В. д. н. соц. ком., проф.	25.08.2023	25.08.2023
2 розділ	Чернявська Л. В. д. н. соц. ком., проф.	08.10.2023	08.10.2023
Висновки	Чернявська Л. В. д. н. соц. ком., проф.	11.11.23	11.11.23

6. Дата видачі завдання – 01 липня 2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Скласти графік виконання роботи, визначити об'єкт і предмет дослідження, мету, завдання.	15.07.2023	Виконано
2	Написати попередній варіант вступу і змісту	21.07.2023	Виконано
3	Підібрати наукову літературу, визначити емпіричні джерела	06.08.2023	Виконано
4	Опрацювати літературу, написати теоретичну частину	25.08.2023	Виконано
5	Провести наукове дослідження	01.10.2023	Виконано
6	Написати практичну частину	08.10.2023	Виконано
8	Виправити недоліки, сформулювати висновки, оформити додатки	11.11.2023	Виконано
9	Здати роботу на нормоконтроль, пройти рецензування	30.11.2023	Виконано

Студент

_____ (підпис)

Лядова В. О
(ініціали та прізвище)

Керівник роботи (проєкту)

_____ (підпис)

Чернявська Л. В.
(ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер

_____ (підпис)

Усманова О. В.
(ініціали та прізвище)

ВСТУП

Актуальність. Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що з моменту початку повномасштабного воєнного вторгнення Російської Федерації на територію України 24 лютого 2022 року впроваджено обмежуючі зміни в роботі українських медіа.

Воєнна та військова журналістика була в центрі уваги низки науковців серед яких: С. Кость [27], В. Безсмертний [1] С. Горевалов [4; 5], Н. Зикун [5], С. Штурхецький [12; 54] та інші. Проте не зважаючи на дослідження теми великою кількістю науковців, не було досліджено особливості побудови та змісту новинних матеріалів й подачі цих текстів на новинних сайтах в умовах воєнного стану. Оскільки в умовах збройного конфлікту будь-яка інформація, яка є в інформаційному просторі, може бути використана країною терористом проти України, вкрай важливо не тільки коректно висвітлювати інформацію, але й дотримуватися вимог та стандартів, що з'явилися в рамках українсько-російського конфлікту. Адже новини є засобом формування медіареальності, тому споживачі повинні отримувати тільки якісну та перевірену інформацію. Цим і зумовлена *актуальність* нашої роботи.

Мета – визначити зв'язок створення, редагування та розміщення журналістських матеріалів (інтернет-новин) на новинних сайтах з умовами воєнного стану.

Для того, щоб досягти поставленої мети, потрібно виконати такі *завдання*:

1. Розкрити теоретичний аспект роботи з новиною в умовах воєнного часу.
2. Дослідити зміни у підготовці новин та висвітленні подій з початку повномасштабного військового вторгнення РФ на територію України.

3. Проаналізувати новини на новинному сайті «ВВС Україна» та на офіційних сайтах органів державної виконавчої влади як технології формування медіареальності.

4. Дослідити рівень дотримання встановлених вимог щодо інформаційного наповнення новин в умовах воєнного стану у різних видах онлайн-медіа.

5. Дослідити як змінилися умови роботи журналістів та їх психоемоційний стан з початку повномасштабного вторгнення на прикладі роботи журналістів з Запорізької, Київської та Дніпропетровської області.

Об'єктом дослідження є новинні матеріали, які опубліковані на онлайн-платформі «ВВС Україна» та офіційних вебсайтах органів державної виконавчої влади, які створюються в рамках інформування, та впливають на формування медіареальності населення в рамках тематики українсько-російського збройного конфлікту.

Предметом дослідження – є створення новин з воєнної тематики як технології творення медіареальності.

Теоретико-методологічна основа дослідження: ключові положення вивчення присвячені розгляду особливостей створення новинних матеріалів з військової і воєнної тематики. Ключові положення вивчення присвячені працям низці науковців, таких як: С. [Кость 27], В. Безсмертний [1] С. Горевалов [4; 5], Н. Зикун [5], С Штурхецький. [12; 54].

Документи, які буди вивчені для більш детального розкриття об'єкта та предмета наукової роботи: Кримінальний кодекс України (ст.111; 436) [29], Міністерство культури та інформаційної політики України, Міністерство оборони України, Комісія з журналістської етики, Центральне міжрегіональне управління Міністерства юстиції [51], Конституція України [41], Національна експертна комісія України з питань захисту суспільної моралі (від 20. 04. 2010 р. № 3) [36], наказ Головнокомандувача Збройних сил України генерала Валерія Залужного від 3 березня 2022 року № 73 [3].

Наукова новизна роботи:

Уперше:

– комплексно досліджено особливості змін побудови новин на військову тематику після повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України 24 лютого 2022 року.

– проаналізовано новини та викрито порушення на новинному сайті «BBC Україна» та на офіційних сайтах органів державної виконавчої влади.

Удосконалено:

– висвітлено зміни у роботі онлайн-медіа та етичні аспекти журналістської роботи у період воєнного стану на прикладі роботи журналістів з Запорізької, Київської та Дніпропетровської області

Набули подальшого розвитку:

– проведено дослідження, щодо умови роботи журналістів та зміни в їх психоемоційному стані, спираючись на кількісну і якісну методологію.

Методи дослідження: до теоретичного та емпіричного методів дослідження, які були використані при написанні дипломної роботи належать: спостереження, узагальнення, аналіз журналістських текстів, зіставлення/порівняння декількох ЗМІ, проведення дослідження із застосуванням методу експертного інтерв'ю (відкриті питання, як елемент інтерв'ю) та опитування (фокусується на зборі та аналізі даних, трансформованих у статистику).

Теоретичне та практичне значення дослідження. Результати наших теоретичних і практичних досліджень, які висвітлені у науковій роботі, можуть використовуватися при вивченні студентами спеціальності «Журналістика» під час подальших наукових розробок, під час написання курсових або дипломних робіт. Також основні позиції дослідження можуть бути використані на практиці при підготовці та написанні новинних матеріалів, пов'язаних з воєнним станом та збройною агресією з боку Російської Федерації.

Апробація результатів дослідження :

Участь у III Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції «Соціокомунікаційна наука в парадигмі смислових трансформацій: суспільні виклики, тренди освіти і професійної діяльності».

Публікація: «Алгоритм роботи локальних медіа в умовах воєнного стану». Соціокомунікаційна наука в парадигмі смислових трансформацій: суспільні виклики, тренди освіти і професійної діяльності [Електронне видання] : збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції (м. Ірпінь, 19 травня 2023р.) / За загальною редакцією д. н. соц. ком. Наталії Зикун, к. п. н. Зої Шарлович, д. н. соц. ком. Тетяни Гиріної. Ірпінь: Державний податковий університет, 2023. 284 с. PDF- формат; мережеве видання; інституційний депозитарій.

Структура роботи: Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків. Загальний обсяг роботи – 76 сторінок, список використаних джерел включає 62 найменування.

РОЗДІЛ 1

КОМПОЗИЦІЙНА ПОБУДОВА НОВИНИХ МАТЕРІАЛІВ В НОВИНИХ ОНЛАЙН-МЕДІА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

1.1 Принципи композиційної побудови новинних матеріалів

Поняття «новина», яке вже стало знаковим для соціально-культурного мислення 20–21 ст., це поняття зазвичай усвідомлюється аудиторією як щось, що є загальновідомим. Сенсаційні або «гарячі» новини безперечно є невід'ємною частиною побуту кожної середньостатистичної сучасної людини. Саме поняття новини є ужитим і, як правило, не потребує додаткового супроводження коментарями чи окремими поясненнями. При цьому у свідомості пересічної людини воно нероздільно пов'язане з діяльністю медіа.

Як зазначають в електронній бібліотеці Інституту журналістики, «новина» – це оперативне інформаційне повідомлення. А самі засоби подачі новин створюються за двома основними принципами: жорстким – від головної інформації до другорядної (менш важливої) та м'яким – зі згадуванням цікавих фактів.

У даному твердженні не має прямого посилання на медіа, проте саме пояснення щодо способів подання новин дають знати, що мова йдеться саме про масмедійну діяльність, новинний текст та його структурні особливості. Можна зробити висновок, що у свідомості сучасної людини новина міцно пов'язана зі медіа. Отже, новини розглядаються як явище, яке є безпосереднім результатом роботи самої роботи медійників [10].

Якщо підсумувати, то сучасне фактичне уявлення та словникові тлумачення поняття «новини» надають наступні значення:

- щось таке, що було раніше невідомо, певна нова інформація;
- повідомлення про щось нове або про те, що сталося відносно нещодавно;

- публікації в медіа про поточні конкретні події або актуальні проблеми;
- добірки новин у газетах або спеціальні передачі на телебаченні та радіо.

Наданий перелік включає основні особливості та безпосередньо характеристики новини, які міцно зафіксувалися у свідомості кожного з нас. Зважаючи на це, переважно, під поняттям новини сприймають інформацію про конкретну подію, що сталася, або інший інфорпівід, який знайшов відбиття у ЗМК та був включений до конкретної добірки новин у медіа [10].

Загалом, у сучасній інтернет-журналістиці виділяють наступні три типи новин: власні (ексклюзивні), заплановані та гарячі. Власні новини вважаються найскладнішими, проте й найважливішими як для журналістів, так і цікавіші для аудиторії. Адже це – та інформація, яку журналіст досліджує та створює сам, тож видання публікує ексклюзивну інформацію, отриману з перших рук. Таким чином, масмедія отримують ще більше уваги від аудиторії, а самі читачі мають різнобічну та збалансовану картину, розуміють, що насправді відбувається у суспільстві, дізнаються щось нове [47].

Заплановані та гарячі новини звичайно також не менш важливі. Проте зазвичай вони надаються медійникам офіційними державними/обласними/міськими пресслужбами. Наприклад, до запланованих новин можна віднести прес-конференцію, відкриття чогось нового у місті або ж будь-яка інша подія, про початок якої відомо ще заздалегідь.

З гарячими новинами все трохи інакше, адже до них ніяким чином не можна підготуватися заздалегідь, вони трапляються раптово – аварії, ДТП, злочини, пожежі. Однак, інформацію про подібні події журналісти найчастіше також дізнаються від пресслужб поліції, СБУ, прокуратури, ДСНС та інших служб. Тому, саме заплановані та гарячі новини становлять основний масив новинної стрічки мережевих видань. Без сумніву, інтернет

надав журналістиці дійсно нові можливості та водночас спровокував і кризу, зокрема знизилася якість інформаційної продукції [47].

Наприклад, чому у виданнях та онлайн-медіа так мало ексклюзивних новин? Тому що для їхнього створення потрібні додаткові ресурси: задля того аби опублікувати ексклюзивну новину, потрібно ретельно шукати актуальну та цікаву тему, джерела, перевіряти всю інформацію, збирати коментарі та мультимедійний матеріал.

Інтернет взагалі змістив баланс у бік завчасно запланованих та гарячих новин. Пресслужби можуть завчасно надсилати інформацію медійникам або самі журналісти можуть підписуватися на розсилку та отримувати всю необхідну інформацію з першоджерел на свою електронну скриньку, або брати цю інформацію з офіційних медіа [57].

Фактично інтернет-медіа доводиться обирати: або кількість публікацій, або ексклюзивність матеріалу. Тому сьогодні серед українських місцевих сайтів маємо дві моделі:

- перша – традиційний місцевий сайт, що друкує місцевий контент, подаючи не більше 10–40 новин на день;
- друга – місцевий сайт, що друкує понад 40 новин на день, додаючи до місцевих новин всеукраїнські та навіть міжнародні новини.

Конку rentне середовище змушує місцеві сайти новин шукати власні моделі «виживання», і рідко хто обирає для цього публікацію виключно ексклюзивних текстів [47].

Як зазначають американські редактори місцевих медіа, «найбільш важливі новини, на жаль, найбільш витратні з точки зору збору інформації та публікації... Коли редакторів та видавців запитали про те, що саме заважає їм покращити висвітлення місцевих питань, вони зазначили, що найбільша перешкода – це штат, а саме кількість репортерів, а також плінність кадрів, досвідченість репортерів, їхні практичні навички та знання місцевої спільноти [57].

Отже, можна сказати, що через доволі невеликий відсоток ексклюзивності новинних матеріалів призводить до того, що наповнення інтернет видань місцевої журналістики формують державні структури та місцева влада.

Новини створюються відповідно до класичної та сталої схеми перевернутої піраміди. Ця форма подачі повідомлення передбачає, що зібравши основні елементи новини до купи, необхідно послідовно скласти з них схему, яка нагадує за своєю структурою «перевернуту піраміду», де зверху – найважливіший, головний факт або подія, що розкривається у матеріалі, а далі прописуються вже менш важливі деталі, які розкривають основну тему повідомлення. Вважається, що ідеальною формою повідомлення новини є така форма, при котрій кожний новий абзац є доповненням попереднього. Загальна структура новини: Заголовок – Лід (Сублід) – Основний текст – Додаткові деталі (або висновок) [30].

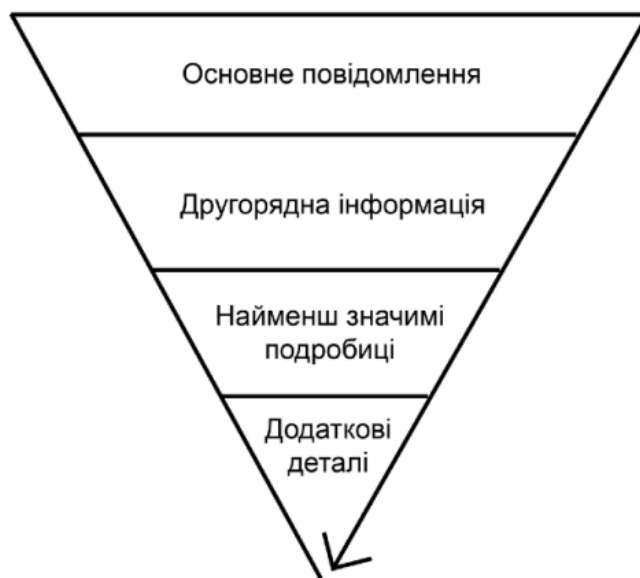

Рис. 1.1.1. Принцип схеми перевернутої піраміди.

Розглянемо детальніше особливості конструкції та структуру якісних інтернет-новин. Заголовок – це один з найголовніших елементів новини, так званий гачок, аби зацікавити аудиторію переглянути новину, змусити натиснути на назву і ознайомитись з повним текстом повідомлення. Правильно написаний, цікавий заголовок у прямому сенсі дорівнює загальному успіху статті [6].

Заголовок передає загальну суть всієї новини клікабельним, точним і коротким реченням. Як правило, в заголовку висвітлюються наступні питання – «хто» і «що» зробив?

Заголовок має бути виключно унікальним, аби новина не загубилась серед інших. А це доволі складно зробити, коли про подію одну й ту саму подію пише велика кількість онлайн-медіа одночасно, це в значній мірі стосується запланованих та гарячих новин.

Вирішення основних проблем заголовків новин започатковано в працях О. Амзіна, О. Гусак, Х. Дацишин, Р. Крейга, М. Нагорняк, Б. Потятиника. Вважається, що єдиних та сталих правил для написання заголовків немає, адже назва повністю залежить від наповнення новини [9].

Лід. Він має доволі невеликий обсяг – це два, три рядки максимум. В добу цифрових технологій варто прагнути зробити як лід, максимально короткими, проте змістовним та зрозумілим. Це зумовлено потребою розмістити на першій сторінці онлайн-медіа якомога доступнішу для аудиторії інформацію, яка при цьому може їх зацікавити. Лід за своєю будовою має бути простим, конкретним і збудованим на фактах і при цьому завершеним. До новин також може бути дописаний сублід чи бекграунд, у яких має бути зазначена передумова події, розкриття теми, контекст події [33].

Основний текст. В основному тексті розкривають усі відомі деталі новини. Обов'язково при написанні матеріалу повинні бути наявні джерела. Джерело інформації може бути: прямим або непрямим, ідентифікованим або не ідентифікованим [30].

До прямих джерел інформації можна віднести ті джерела, до яких автор матеріалу має безпосередньо доступ, наприклад: пресслужби, інші державні органи влади і органи місцевого самоврядування, політики і державні діячі, прес-релізи тощо.

Непрямим джерелом інформації можуть виступати свідки подій або фахівці галузей. Ідентифіковані джерела – це таке джерело, де вказується ім'я, прізвище, професія, посада тощо. А ось не ідентифіковані джерела варто взагалі уникати при написанні новини [30].

Хоча умовах воєнного часу джерело все ж може бути анонімне, але тільки у тому випадку, якщо це суспільно важливий факт/новина, а оприлюднення джерела інформації може теоретично загрожувати його життю, здоров'ю чи професійній діяльності. Перевірка джерел інформації є одним із першочергових завдань журналіста.

Наведемо конкретні приклади порушень:

- Джерело інформації не вказане;
- Джерело інформації не раз себе компрометувало наданням неправдивої інформації, розповсюдженням фейків, маніпуляціями;
- Джерелом інформації є неверифікована сторінка в соціальній мережі, анонімний паблік або канал. Цитування без перевірки інформації з груп в соцмережах, з телеграм-каналів тощо;
- Згадка про соцмережі в якості джерела без посилання або скріншоту («про це повідомив ... в своєму телеграм-каналі», «у фейсбуці пишуть» тощо);
- Узагальнене джерело, а також посилання на не вказаних експертів, журналістів, вживання в якості джерела висловів «в Кабміні говорять», «вчені вважають», «користувачі фейсбуку» тощо;
- При посиланні на дослідження не вказано хто, де та коли його;
- Фото, відео без зазначення джерела;
- Цитування інформації без перевірки з маловідомих джерел;

- Цитування російських пропагандистських джерел щодо інформації, яка не є суспільно важливою або яку можна знайти в українських джерелах;
- Також порушенням вважається цитування заяв ворога без достатнього дотримання стандарту повноти та спростувань [30];

Дуже часто при написанні новинних повідомлень використовуються цитування експертів/спікерів, мало того, що це робить розповідь більш насиченою, цікавою і захопливою, а й підтверджує або спростовує той чи інший факт.

Тут можна виділити наступне правило: в лапках при цитуванні можна давати тільки ті слова, які абсолютно точно були сказані певною особою. Власний переказ або інша конструкція речення навіть реально виголошених фраз, висновок, який логічно випливає зі сказаного, ніяк не можна подавати як цитату.

При цьому, журналістські матеріали повинні бути створені відповідно до стандартів. На щастя, багатолітній досвід світової журналістики дав можливість українським медіа сформувати сталий перелік основних професійних стандартів новинної журналістики.

Стандарти журналістики – являють собою каскадний набір адресованих професійним журналістам та причетних до діяльності медіа критеріїв, принципів, правил, які містяться у загальноприйнятих міжнародних, національних, крайових та редакційних кодексах (посібниках, вказівках, рекомендаціях), інших правових чи етичних документах [48].

Якщо простими словами «стандарти журналістики» – це певні правила професійної діяльності, норми, яких повинен дотримуватись журналіст при підготовці матеріалу до публікації.

Стандартизована форма подачі інформації журналістами є необхідною для швидкого використання створення якісного інформаційного продукту і розповсюдження інформації. Автори, залежно від довжини текстів, стандартизують свою продукцію [44].

Стандарти визнаються більшістю українських медійних організацій, серед яких: Інститут Масової Інформації, Детектор Медіа, Інститут демократії ім. Пилипа Орлика, Інтерньюз-Україна, Комісія з журналістської етики.

Першим з вищезазначених стандартів є баланс думок та точок зору, і об'єктивність масмедіа. Адже важлива і найхарактерніша ознака масової комунікації – це майже одночасне доставляння інформації до споживача і масовість аудиторії. Безумовно, ці дві обставини роблять засоби масової інформації дуже впливовими. Це розуміють і політики, і самі журналісти. Впливовість масмедіа гостро ставить питання про їхню об'єктивність [16].

Під час висвітлення конфлікту необхідно надати слово та відобразити позиції всіх сторін конфлікту. При цьому сам журналіст має бути максимально неупередженим та не надавати пріоритет жодній зі сторін. Це забезпечує всебічність висвітлення події.

Протилежний погляд допускається подавати не в тій же новині, а протягом 12 годин після оприлюднення новини з точкою зору однієї зі сторін конфлікту, але ця новина має містити достатньо ґрунтовний бекграунд з гіперпосиланням на першу новину. Також баланс в онлайн-медіа має бути не лише в кожному окремому матеріалі, але й у рівній представленості різних сторін на стрічці новин загалом [44].

Зазначимо, що в умовах війни ми не беремо балансу у сторони ворога, оскільки їхня точка зору в жодному разі не є альтернативною думкою, а має на меті пропаганду захоплення України, порушення її територіальної цілісності, заперечення існування української ідентичності тощо. Сторона РФ також не може виступати в якості «другої думки», оскільки вона системно та активно поширює геноцидну риторику, використовуючи прийоми дезінформації та пропаганди. Потрібно ретельно обробляти інформацію та уникати висловів чи зображень, які могли б романтизувати дії злочинців [21].

Наступним пунктом є оперативність. Тобто журналісти повинні максимально оперативно (швидко) та актуально висвітлювати події, проте ні в якому разі не в збиток іншим стандартам.

Достовірність та точність також є не менш важливим показником якості інформації. Кожен факт, що подається у матеріалі, повинен мати ідентифіковане та надійне джерело інформації. Ненадійність джерела може призвести до поширення неточної та навіть маніпулятивної інформації, що може не допомогти, а зашкодити аудиторії. Особливу увагу варто приділяти іменам героїв, власним назвам, числовим та статистичним даним [45].

Дотримання професійного стандарту відділення фактів від коментарів в умовах війни. Усі коментарі власне журналіста мають бути чітко відокремлені від фактів та коментарів експертів. У новині є неприпустимими оціночні судження. Кожна висловлена думка повинна мати конкретного автора. У зв'язку з військовою агресією проти України, не вважається порушенням вживання емоційно забарвлених лексем щодо ворога («окупанти», «загарбники» тощо). Однак порушенням будуть вважатися евфемізми та метафори («орки»). Лексика у жодному разі не повинна впливати на точність та достовірність інформації. Також у заголовках неприпустимо подавати оціночні судження без зазначення автора думки\цитати. Заголовок повинен відповідати змісту тексту [30].

Приклади порушень:

- Думка журналіста чи експерта не відділяється від тексту новини і подається як факт.
- В новині присутні оціночні судження журналіста або редакції.
- Вживання в новині яскраво забарвлених слів, епітетів, мемів, які не є цитатою, і покликані справити емоційний вплив на аудиторію.
- Заголовок містить оціночне судження редакції або не відповідає суті новини [44].

Вкрай важливою є і повнота матеріалу, новинах має бути відповідь на питання: що сталося? де сталося? коли сталося? До аналітичних матеріалах

додається «чому це сталося і до чого це може призвести», а також коментарі експертів щодо теми, яка висвітлюється.

Тобто під час вибору експерта варто переконатись у його незалежності та незаангажованості. Варто регулярно перевіряти й оновлювати базу експертів: їхні досвід, повноваження, достовірність їхньої експертизи. Експерти повинні мати безпосередній досвід роботи, пов'язаний із ситуацією, яка висвітлюється. Зазвичай не до уваги не береться думка непрофесіоналів які готові поспішати з висновками й не є компетентними в ситуації. Бажано пам'ятати про гендерний баланс і залучати більше жінок до коментарів [21].

Для журналістів вкрай важливо і дотримання професійного стандарту точності, тим паче в умовах війни. Наприклад, під час висвітлення військової агресії медійники повинні ретельніше перевіряти інформацію і поширювати лише точні та перевірені дані. Неприпустимо оприлюднювати матеріали, що засновані на чутках або ж на постах у соціальних мережах від неофіційних джерел. А контент, що містить шокуючі зображення або деталізований опис злочинів чи трагедій, має бути відповідно маркований (18+).

Точність інформації забезпечується:

- перевіркою достовірності джерел інформації;
- віддаванням переваги першоджерелам;
- перевіркою інформації в кількох джерелах;
- перевіркою документів чи документальних свідчень, на які ви посилаєтесь;
- підтвердженням подій безпосередньо очевидцями за можливості;
- вичиткою для усунення можливих помилок у назвах, іменах, датах, місцях тощо [33].

Отже, ті новини, які щоденно отримують споживачі інформації, проходить певний так званий «шлях» від джерела інформації до аудиторії. У ролі так званого провідника виступають журналісти, які збирають інформацію, обробляють її, та формують саме повідомлення відповідно до класичної та сталої схеми перевернутої піраміди.

При цьому кожна новина обов'язково повинна відповідати загальноприйнятим стандартам, такими як: баланс думок та точок зору, об'єктивність та не упередженість, оперативність, достовірність та точність, повнота матеріалу. І тільки після цього, вже повністю структурований матеріал, який пройшов усі етапи підготовки та написання, надають споживачу.

1.2 Зміни у роботі онлайн-медіа та етичні аспекти журналістської роботи у період воєнного стану

Онлайн-медіа безумовним чином впливають на формування і подальше становлення сучасного медіакультурного середовища. Відбувається так звана трансформація інформаційної сфери, це викликано збільшенням доступності та швидкості надання інформації споживачеві. До того ж зараз відстежується ще одна особливість – настала епоха надмірності інформації, тобто іншими словами епоха інформаційного перевантаження. Наслідком цього є часткова або повна неспроможність аудиторії розрізнити якісну інформацію.

Тому меседжі, які формують та поширюють онлайн-медіа характеризуються все більш зростаючим впливом на формування картини світу. Не можна не звернути увагу на питання формування «медіареальності» під впливом онлайн-медіа. В цих умовах особливої актуальності набуває якість інформації.

Сучасна дійсність, як нове буття суцього перетрансформувалась на безперервний потік інформації, так головним творцем реальності стають нові онлайн-медіа. Останні вже не виступають технічними посередниками, а самі стають провідним середовищем. Таким чином на сьогодні реальність і віртуальна реальність набувають ідентичного статусу в медіакультурі, вважає Н. Заржевська. «Тепер культурними іконами стають не лише медіаобрази реальних людей, а образи образів» [15].

Саме тому діяльність онлайн-медіа в Україні вкрай важливе, особливо під час інформаційного протистояння, так званої інформаційної

війні. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України, що почалося 24 лютого 2022 року безумовно зумовили зміни в роботі українських медіа.

24 лютого 2022 року Президент України Володимир Зеленський запровадив в усій державі воєнний стан. Згідно з Законом України воєнний стан інтерпретується, як надзвичайний правовий режим, який вимушено вводиться на державному рівні, тобто по всій країні, або в окремих її областях. Це відбувається у випадку фіксування фактів збройної агресії чи можливої загрози, що становить небезпеку для державної цілісності або незалежності країни. Після офіційного введення воєнного стану передбачається надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування додаткових повноважень, які є необхідними для ліквідації загрози, пришвидшить відсіч збройної агресії і прискорить відновлення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, та її загальної територіальній цілісності [41].

Оскільки в сучасній війні активно використовується інформаційний простір, медіа дуже важливо донести необхідну інформацію до української аудиторії, при цьому коректно використовуючи ту чи іншу інформацію, яка з'являється в інформаційному просторі. Все це для того аби уникнути непотрібної паніки та непорозумінь, не дати читачам бути ошуканими фейковими новинами. Тобто українські медіа певною мірою формують наше відчуття реальності.

Адже з початком воєнного вторгнення, українським журналістам довелося не тільки змінити тематику публікацій на більш актуальну – воєнну, але й дотримуватися певної кількості встановлених на законодавчому рівні обмежень, адже будь-яка інформація, яка з'являється у публічному доступі може бути використана ворогом нашої країни.

Як зазначив голова Департаменту інформаційного суспільства Ради Європи Патрік Пенінкс: «3 лютого 2022 року державні органи, журналісти і

медіаорганізації в регіоні стикаються з новими викликами та пришвидшенням наявних, зокрема протидією дезінформації, боротьбою зі збільшеною та неконтрольованою мовою ворожнечі, безпекою журналістів, розширенням обмежень та поширенням пропаганди, а також висвітленням і створенням репортажів про війну» [37].

А ось науковець В. Іванов стверджував, що «журналістика в умовах війни – це не поле бою, а інформування суспільства як великої аудиторії, аудиторії смислів, а не рейтингів». Автор закликає журналістів ретельно перевіряти факти в новинах і матеріалах прямо з першоджерел [43].

Тож, одним з завдань, медіавників стали уроки для населення будь-якого віку з медіа грамотності та інформаційної безпеки. Дезінформація, фейки, інформаційні та кібератаки – це вже звичні загрози для всього світу, та проти України така інформаційна зброя застосовується в подвійних масштабах.

Тому все це для того, аби люди могли самостійно фільтрувати потік великої кількості інформації, яку вони щоденно отримують з усіх можливих джерел. Це сприяє зменшенню довіри аудиторії до фейків та їхнього розповсюдження. А також допомагає не поширювати паніку серед населення. Адже з початком війни кожна людина щоденно і так отримує стрес, а в мережі активно шириться дезінформація, яка може підірвати психоемоційний стан аудиторії. Тому одним з завдань українських медіа стало допомогти масам впоратися з цим навантаженням [51].

Крім цього серед медіавників постало питання щодо етичних рамок, зокрема, це стосується мови ворожнечі в умовах війни. В. Різун зазначає, що заглибленість у тему, чутливість у висвітленні, відсутність «мови ворожнечі» і безліч інших вимог – це і є складниками журналістської компетентності. І права людини для журналістів – то внутрішня основа логіки їхнього думання, обов'язкове тло аналізу будь-яких подій і фактів [10].

А ось ОБСЄ трактує цей термін як «різноманітні види висловлювань, засновані на ворожнечі, що демонструють чи розпалюють ворожнечу по

відношенню до групи осіб (чи окремої особи з причини її приналежності до групи)» [23].

Комітет міністрів Ради Європи надає інше визначення: «Під терміном «мова ворожнечі» слід розуміти всі види висловлювань, котрі поширюють, розпалюють, підтримують або виправдовують расову ненависть, ксенофобію, антисемітизм та інші форми ненависті, викликані нетерпимістю, в тому числі нетерпимістю, що виявляється у формі агресивного націоналізму та етноцентризму, дискримінації меншин і ворожого ставлення до них, а також іммігрантів та осіб, що за своїм походженням належать до іммігрантів» [39].

Важливо розуміти, що караються не всі прояви мови ворожнечі, і не кожен прояв мови ворожнечі заборонений. Утім, будь-який випадок мови ворожнечі є шкідливим, і з кожним із них потрібно боротися. Якщо мова ворожнечі не підбурює до насильства, її можна не забороняти, але її можна і потрібно критикувати і знеохочувати, оскільки вона може шкодити конкретним людям і суспільству взагалом.

Українське законодавство за мову ворожнечі, яка підбурює до насильства, в цілому не передбачає ніякої кримінальної відповідальності. Однак за статтею 161 Кримінального кодексу про порушення рівноправності людей в залежності від їхньої расової та національної приналежності, релігійних переконань та за іншими ознаками, може використовуватися для кримінального переслідування за мову ворожнечі. Хоча на практиці кримінальне переслідування за мову ворожнечі, яка підбурює до насильства, відбувається в Україні дуже рідко [39].

Європейська комісія проти расизму та нетерпимості рекомендує наступним чином боротися із мовою ворожнечі:

- Підвищувати обізнаність суспільства про важливість дотримання плюралізму та про небезпеку, яку становить мова ворожнечі, а також демонструвати як хибність основ, на яких вона базується, так і її неприйнятність.

- Надавати підтримку тим, на кого індивідуально чи колективно спрямована мова ворожнечі.
- Підтримувати саморегулювання в держаних та приватних установах (в тім числі виборних органах, політичних партіях, освітніх установах та культурних і спортивних організаціях) як засіб боротьби з мовою ворожнечі [13].

Можна виокремити наступні етичні аспекти журналістської роботи в умовах війни. Серед них – висвітлення інформації про військовополонених та заручників. Таким чином, якщо журналісти створюють матеріал про українських полонених, заручників і загиблих, зазвичай уникається висвітлення прогнозів, песимістичних та оптимістичних сценаріїв тощо.

Все через те, що у героїв матеріалів є близькі, які хвилюються про них. Бажаним є не розшукувати рідих, аби взяти у них коментар: це може бути травмувальним досвідом для людей, які і без того тривалий час перебувають у стресових обставинах. Окрім цього, до основного переліку небажаних дій з боку журналістів можна додати наступні пункти :

- Не варто публікувати імен заручників, якщо це не дає нічого для їхнього захисту. Наприклад стаття 296 ЦКУ прямо забороняє використовувати ім'я потерпілого від злочину, крім випадків, коли розголошення цього імені сприяє суспільній безпеці.

- Для того щоб написати про заручника чи заручницю рекомендовано використовувати першу літеру прізвища, відповідно до Цивільного кодексу України, це не буде порушенням. Частина 5 статті 296 ЦКУ зазначає, що ім'я потерпілого від злочинної діяльності не може бути оголошене без його згоди. В частині 7 цієї ж статті вказано, що використання початкової літери прізвища фізичної особи в засобах масової інформації, літературних творах також не є порушенням її права.

- Те саме стосується інших варіантів розголошення людини заручника в медіа, зокрема публікації його фото. Краще не оприлюднювати відео/фото заручників чи полонених з місця події. Якщо критично необхідно

проілюструвати матеріал їхніми фотографіями (відео), варто заблюрити обличчя [44].

Є певні нюанси, яких повинні дотримуватися медіа і у випадку висвітлення інформації про російських полонених. Як повідомляє Інститут масової інформації, у статті 13 Женевської конвенції, яка була ратифікована Україною, зазначається, що військовополонені завжди повинні бути захищеними, зокрема від актів насилля чи залякування, а також від образ та цікавості публіки». Таким чином, публікація фото та відео з російськими полоненими має серйозні особливості, дотримання яких є обов'язковим для представників влади та для медіа [52].

В сучасних реаліях світу у медійному просторі існує словник коректної термінології для висвітлення російсько-української війни. Щодня в українських і закордонних медіа створюється безліч новин, зведень та аналітики. Тому Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки разом з Інститутом масової інформації підготували рекомендації і застереження щодо вживання термінології стосовно подій в Україні та навколо (Таблиця 1.1.1) [17].

Таблиця 1.1.1. – Словник з воєнної термінології стосовно подій в Україні та навколо

Неправильно	Чому
24 лютого 2022 почалася війна/ відбувся напад	Фактично, війна почалася на 8 років раніше, у 2014. Тому щодо подій, які розпочалися з 24 лютого 2022 року краще вживати вирази на кшталт: почався новий етап війни; почалося широкомасштабне або повномасштабне вторгнення РФ на територію України.
Український конфлікт/	Дуже важливо наголошувати на тому, що це

конфлікт в Україні	<p>саме міждержавне протистояння, а не проблеми, що з'явилися самі по собі тільки в межах України.</p> <p>Це російсько-українська війна, російсько-український конфлікт, російсько-українське протистояння.</p>
Українська вітчизняна війна	<p>Є велика спокуса взяти на озброєння радянські пропагандистські кліше. Вони зберігають потужний символізм, особливо для старших поколінь. Крім того, це виглядає як вдалий тролінг проти наших ворогів, які самі ідеологічно заряджені «победобесієм». Але стратегічно – це погана ідея. Україна рішуче розірвала відношення з комуністичною тоталітарною спадщиною. Українці пишуть власну історію боротьби за свободу. Це найгероїчніша доба. І Україні потрібні нові, свої власні символи цієї боротьби.</p>
Українська криза	<p>Також зустрічаються вирази: «українська війна» та «війна в Україні». Такі формулювання маскують роль агресора (Росії); перекладають відповідальність за проблему на Україну (з Україною «щось не так»); відмовляють Україні в суб'єктності (Україна – лише територія, де точаться воєнні дії).</p> <p>Правильні формулювання: російське вторгнення (агресія, напад) в Україну,</p>

	російсько-українська війна.
Спирні території	<p>Території України, які стали загарбаними та контролюються РФ ніколи навіть не були темою міжнародного диспуту.</p> <p>Адже після здобутої в 1991 році незалежності, міжнародною спільнотою визнано непорушність кордонів України. Нині абсолютна більшість країн продовжує визнавати територіальну цілісність нашої держави.</p> <p>Правильні формулювання: тимчасово окуповані території (ТОТ); незаконно анексовані території.</p>
Російська влада на зайнятій території	<p>Російська агресія – це міжнародний злочин, тому про жодну легітимну владу російських представників на українській землі не йдеться. Теж саме, що й «спирні території».</p> <p>Росія здійснює окупаційний режим. Територія не зайнята – вона окупована.</p>
Референдуми	<p>Ті дії, які влаштовують російські окупанти у 2014 і 2022–23 роках, це лише імітація реальних референдумів, але не є ними в жодному разі. Це незаконні акції створені пропагандистами, вони не відповідають жодним стандартам, та не є волевиявленням місцевих мешканців, а їх результати – завжди сфальсифіковані. Варто</p>

	вживати такі словосполучення: псевдореферендуми; фейкові референдуми.
(Російська) влада	<p>На тимчасово окупованих територіях країна-агресор імітує повернення нормального життя на ТОТ, та встановлення «кращої» влади – російської. Однак вся призначена окупантами місцева влада в адміністраціях є абсолютно незаконною, а її представники – колаборанти. Не треба порівнювати російські окупаційні «органи влади» із законними держструктурами на підконтрольній Україні території.</p> <p>Правильним формулюванням буде – «російська окупаційна адміністрація».</p>
Сепаратисти	<p>Україні відсутня проблема сепаратизму, адже не існує політичних груп, які намагаються створити нові повністю незалежні держави шляхом від'єднання частини території України. Натомість є колаборанти, які виконують накази окупаційної влади, підтримують геноцид українців і приєднання території України до Росії.</p> <p>Тому коректно вживати: проросійські заколотники, державні зрадники та колаборанти.</p>

Українські націоналісти	Поділяти українських воїнів за політичними переконаннями чи партійною приналежністю – це спотворювати реальність та принижувати честь захисників України. Варто вживати: українські військові, захисники України, Сили оборони України.
Евакуація населення	Через небезпеку на фронті, у зоні бойових дій Україна здійснює евакуацію свого мирного населення з України. На тимчасово окупованих територіях РФ ставиться до українських громадян як до заручників. Тому примусове переміщення населення, яким керує країна-терорист є воєнним злочином – депортацією, незаконним вивезенням та викраденням.
ДНР, ЛР, Республіка Крим	Нагадуємо, що йдеться про окуповані території України. Тому назви окупаційних утворень варто брати в лапки, додавати уточнення «так звані». Окуповані до 2022 року території Донецької і Луганської областей називаємо ОРДЛО. Окупований Крим – це територія АРК і міста Севастополь.
ПМР, Республіка Південна Осетія, Республіка Абхазія.	Так само загарбані Росією території, тому назви окупаційних утворень беремо в лапки. Прийнятним є поняття Придністров'я. Молдова також офіційно вживає назву Адміністративно–територіальні одиниці

	<p>лівобережжя Дністра.</p> <p>У складі Грузії є Абхазька Автономна Республіка, органи влади якої діють на підконтрольній Грузії території. Термін Південна Осетія у Грузії не використовується. Натомість варто вживати поняття: Цхінвальський регіон, Шида Картлі, Самачабло.</p>
Президент Білорусі, президент Сирії	<p>Проросійські маріонеткові режими у Білорусі та Сирії не визнаються легітимними у всьому цивілізованому світі. Тому Олександра Лукашенка і Башара Асада варто називати диктаторами, узурпаторами або керівниками, уникаючи згадок про формальні виборні посади.</p>
Чеченці / чечени	<p>У складі військ вторгнення проти України воюють також формування з Чеченської Республіки РФ. Але не тактично через конкретних представників, які є поціновувачами окупаційного режиму країни-терориста таврувати весь чеченський народ.</p> <p>Нагадаємо, що в новітній історії чеченці найдовше боролися проти російських загарбників. Чимало прихильників незалежної Чечні воюють зараз на українському боці. А тих, які на протилежному можна іменувати кадирівцями.</p>

Мокші, мокшани	Не варто так називати наших головних ворогів. Мокшани – це не заміник слова «москалі», а сучасний фіно-угрський народ, що проживає в Мордовії. Прийде час, і мокшани житимуть у власній вільній країні, поряд з країнами татар, удмуртів та чувашів. [17].
----------------	--

Окремим підпунктом можна виділити матеріали де має місце презумпція невинуватості. Згідно з частиною першою статті 6 Європейської конвенції з прав людини, кожна людина має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом [34].

Згідно зі статтею законодавством України, особа вважається невинуватою в скоєнні злочину і не може бути кримінально покарана, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Ніхто не зобов'язаний доводити власну невинуватість у скоєнні злочину [40].

Зважаючи на вищезазначене, журналісти під час висвітлення розслідувань та судових процесів обов'язково повинні дотримуватися наступних правил:

- звертати увагу на те, як називають підозрюваних у новинних матеріалах, і стежити щоб не проголосити їх злочинцями до офіційного винесення вироку державними органами влади.
- Ретельно та правильно використання термінології, особливо тієї, що стосується юридичного характеру. Наприклад, підозрюваний справді «арештований», чи «затриманий».
- не проголошувати і не називати людину «злочинцем» до моменту, коли буде відповідне рішення суду, навіть якщо цей термін вживають самі правоохоронці.

- не розголошувати конфіденційну інформацію, яка може призвести до ідентифікації особи, якщо така особа є не публічною або неповнолітньою. Таке розголошення може негативно вплинути надалі на життя цієї особи [44].

З початку повномасштабного вторгнення українські журналісти повинні були навчитися як безпечно писати про людей, що опинилися на окупованих територіях. А вже початку війни не багато українських медіа створювали матеріали з цієї тематики.

При створенні матеріалів журналістам потрібно пам'ятати, що найголовніше – це безпека інтерв'ююваних людей. На журналістах лежить відповідальність за безпеку та повну конфіденційність героїв на окупованих територіях. Найчастіше герої новин не усвідомлюють можливих наслідків, та не можуть оцінити рівень небезпеки, в якій можуть опинитися. Навіть якщо їм вдасться виїхати, то в них можуть залишитися родичі чи знайомі, яким може загрожувати небезпека. Таким чином, бажано, аби герої не були впізнані у матеріалах, що будуть опубліковані в медіа. Завжди варто оцінювати наслідки свого матеріалу після його оприлюднення та як він може вплинути на людей, що проживають в окупації, і безпосередньо на героїв матеріалу.

Варто гарно подумати, як складатиметься комунікація з героєм/героїнею від того моменту, як ви про них дізналися та отримали контакт він інших людей, до безпосереднього спілкування та виходу матеріалу в медіа. Спілкування повинне бути максимально конфіденційне, безпечне та захищене. Комунікацію краще проводити на безпечних месенджерах, а одразу після коментаря чи інтерв'ю героям новин краще видалити інформацію, чат тощо. Навіть якщо спілкування з журналістом наразі не загрожує нічим, то це може зашкодити надалі. Наприклад, листування можуть знайти під час банальної перевірки, які окупанти влаштовують вкрай часто [20].

Пам'ятати потрібно і про психологічну безпеку. Окупація зазвичай – це травма та велика трагедія для людей, до цього дуже важко звикнути та прилаштуватись. З'являється багато невідомих факторів, які змушують людей бути в постійному страху та невизначеності. Тому важливо дотримуватися правил інтерв'ювання для людей, які пережили травматичні події. Журналісти повинні уникати протиставлення людей, що залишилися на окупованих територіях, і тих, хто виїхав, оскільки це породжує дискримінаційне та упереджене ставлення в суспільстві. Не варто використовувати емоційно забарвлену лексику чи відповідні фото замість надання коректної інформації. Громадяни України залишилися на окупованих територіях з різних причин: через особисті трагедії, родичів, які там залишаються, страх поїхати в невідомість, фінансовий стан, сподівання на швидке завершення війни, страх засудження тощо [26].

Наостанок розглянемо конфліктно-чутливу тему – як коректно висвітлювати інформацію про загиблих під час воєнних дій. Перед тим як робити матеріал про загиблих, журналіст повинен переконатися, що ця новина не стане несподіванкою для сім'ї померлого. Завжди варто пересвідчитись у правоохоронців, лікарів, офіційних осіб щодо того, чи точно родину сповістили про це. У випадку, коли у новині планується подача особистої інформації про загиблого, надання фотографій чи відео, обов'язково варто узгодити такий матеріал з рідними загиблого. Вони повинні мати можливість відмовитися від оприлюднення чутливих для них даних або обрати інші дані (фото, відео) для оприлюднення [19].

Важливе використання коректних лексем: загиблі або жертви, адже неетично називати загиблих «трупами», оскільки журналісти пишуть про особистість, а не просто про фізичну оболонку. При цьому припустимо вживати слово «тіла» в разі узагальнення. Проте це вкрай неетично у випадку конкретної ідентифікованої особи.

Під час опису жертв уникається вживання емоційно забарвленої лексики, ця тема і так є дуже травматичною. Повідомлення про смерть

мають бути делікатні й тактовні, не можна робити їх у легковажній манері або згадувати недоречні подробиці чи криваві деталі. Цінність такої інформації має переважати над потенційною шкодою, якої може завдати її оприлюднення. Співчуття – це основний принцип під час підготування такого матеріалу. Не варто використовувати в матеріалі зображень обличчя мертвої людини, краще обрати зображення, зроблені за її життя. Під час висвітлення нещасних випадків з місця події тим паче варто уникати моторошних кадрів [19].

Тож, з початку повномасштабного воєнного вторгнення РФ на територію України, у роботі медіа дійсно відбулися значні зміни. Під час воєнних дій, у сучасних реаліях світу у медійному просторі змінився напрямок та тематика новин, з'явилося багато нової термінології. Через це медіа повинні ще більш уважніше ставитися до безпеки інтерв'юйованих або героїв сюжетів новин. На журналістах лежить велика відповідальність, що стосується не тільки точності та повноти інформації у матеріалах, а й психоемоційного стану аудиторії.

Тепер журналісти роблять ще більший акцент не лише на публікування у широкі маси оперативної інформації, але і на її наповнення. Все це для того, аби по-перше, вона не сприяла регулювання вогню ворога та його просування по території України. По-друге не ширило паніку серед населення, також медіа стали ще більше піклуватися про достовірне формування та медіаграмотність українців.

1.3 Висвітлення подій пов'язаних з воєнним станом та збройною агресією

В залежності від обставин, засоби масової інформації зобов'язані видозмінюватися, підкорюючись вимогам нового середовища та адаптуючись до його умов. Так, війна спричинила появу в медійному просторі ситуацій та юридичних дилем, які досі були не актуальними.

Почнемо з початку. Не вся інформація може бути вільно запитана, використана та висвітлена на широку аудиторію. Адже є інформація з обмеженим доступом – таємна, конфіденційна, службова. В час дії воєнного стану особливо важливо дотримуватись «букви закону» і не публікувати тих даних, які можуть прямо чи опосередковано зашкодити безпеці держави та її громадян [53].

Проте, варто зазначити, що законодавство про доступ до публічної інформації, яке і визначає ці види інформації з обмеженим доступом, не змінювалось з моменту початку повномасштабного вторгнення.

Таємною визнається інформація, яка містить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю досудового розслідування та іншу передбачену законом таємницю. Розголошення такої інформації може завдати шкоди особі, суспільству або навіть державі. Тому поширення такої інформації може потягти за собою порушення низки статей Кримінального кодексу.

Сюди можна віднести несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України. І одне очевидне – про колабораціонізм у медійній сфері, адже на сьогодні, нажаль, фіксуються випадки, коли медіа на окупованих територіях (і не тільки на ТОТ) надають свої можливості медіа, платформи для поширення інформації та пропаганди з боку країни-терориста.

Є три основних статті, які можуть застосовані в таких ситуаціях:

- Ч.6 Ст. 111-1 КК України (колабораційна діяльність). Здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією, спрямованих на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України (покарання до 12 років). Варто зауважити, що під здійсненням інформаційної діяльності розуміється

створення, збирання, одержання, зберігання, використання та поширення відповідної інформації.

- Ст. 111-2 КК України (пособництво державі-агресору). Сюди входять умисні дії, які спрямовані на допомогу державі-агресору (пособництво), збройним формуванням та/або окупаційній адміністрації держави-агресора, вчинені громадянином України, іноземцем чи особою без громадянства.

- Ч.3 Ст. 436 -2 КК України – виправдовування дій, визнання правомірною, та заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, заперечення тимчасової окупації частини території України, а також глорифікація осіб, які здійснювали збройну агресію, виготовлення, поширення матеріалів, з використанням медіа (покарання до 8 років) [29].

Медіаюрист ГО «Платформа прав людини» Євген Воробйов наголошує на тому, що ситуація може стосуватись і поширення інформації у фейсбуці та месенджерах. Тому поширення там пропагандистських закликів та меседжів теж може стати підставою для звернень до Офісу Генпрокурора та Служби Безпеки України [52].

Великим питанням етичності та дозволеності висвітлення фото з сценами насильства та жорстоке поводження з людьми. Нажаль, війна спричинила сплеск поширення фото і відео з тілами вбитих та поранених. Цей контент стосується в першу чергу окупантів, що якоюсь мірою стало своєрідною «терапією» для українці. Проте трапляється подібний контент, де сцени насильства та жорстокості проявляються у бік українських військових.

Однак, навіть якщо відкинути морально-етичні міркування з цього приводу, зрозуміло, що поширення подібних зображень мали би відгукнутись і юридичними наслідками.

Але і тут є нюанс, адже існує ст. 300 КК України, яка передбачає відповідальність за ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи

релігійну нетерпимість та дискримінацію. Для того, аби щось під цю статтю підпадало, треба розуміти, що мається на увазі під терміном «культ насильства і жорстокості». Є рекомендації Національної експертної комісії України з питань захисту суспільної моралі від 20. 04. 2010 р. № 3, які визначають культ насильства та жорстокості. І це єдиний орган, який визначає що це за термін [36].

Культ насильства та жорстокості – надмірне звеличення творів, у яких вихваляються, видається за норму поведінки застосування грубої фізичної сили, розправа над потерпілим, катування і навіть заповідання смерті. Поділяється на наступні критерії:

- Наявність прямих закликів до насильства і жорстокості (письмові, друковані, або виконані в електронному вигляді, усні твори, фотозображення, рекламні сюжети, анонси, повідомлення та інше з написами, що містять такі заклики); звукозаписи, кіно-, відеопродукція, інші технічні записи зображень, що рухаються (комп'ютерні ігри тощо), або сюжет твору, насичений переважною кількістю демонстрації (опису) сцен насильства та жорстокості.
- Зображення (відтворення) насильства та жорстокості подається в ореолі позитивного відношення до нього, що спонукає до його наслідування, а не осуду.
- Показ (опис) в натуралістичній формі нанесення фізичних пошкоджень людському тілу та будь-якій живій істоті (різані та вогнепальні рани, відтинання органів або частин тіла тощо) [36].

Наразі це рекомендації – чинні, проте самої Нацкомісії вже не існує, а останні вироки, що стосуються теми культу насилля, були у 2018 році, коли цей орган державної влади ще вів свою діяльність. Отже, виходить, поки Комісія не діє, а альтернативний орган влади не створений, то і нема кому виносити на розгляд – чи підпадає контент під визначення «культу насилля і жорстокості» [52].

Тож, можемо підсумувати, що медійник передусім відповідальний за власний контент, який він надає своїй аудиторії та повинен дотримуватися морально-етичних норм. У інакшому випадку це порушення Кримінального кодексу України, чи порушення етичних норм. Українським медіа варто все ж утриматись від публікування фото та відео з жорстоким контентом, не заспокоюючи себе тим, що це є реаліями війни. Адже подібний контент може також негативно впливати на психоемоційний стан аудиторії. Через війну люди пережили страх та безліч психологічних травм, у них проявляються симптоми тривоги, депресії та стресу, а подібний контент може погіршити ситуацію.

Також при створенні новинних матеріалів як на актуальну для суспільства так і на конфліктно-чутливу тематику, варто пам'ятати, що зараз триває інформаційна війна, яка вже стала частиною нашого повсякденного життя. Проте аудиторія під час перегляду повідомлень про це просто не замислюється та готова сприймати навіть неперевірену інформацію. Цим і користується наш опонент. За допомогою медіа країна-терорист веде інформаційну війну проти України, намагаючись видати пропаганду за реальність. Ця «зброя» є вкрай небезпечною, тим паче зараз, коли можливостей впливати на думки та дії мас набагато більше, ніж будь-коли. Варто зазначити, перемога в інформаційній війні у сучасних умовах є одним з вирішальних факторів загальної перемоги над ворогом [56].

Агресія в інформаційному просторі та пропаганда під час війни завжди має на меті дезінформувати населення та посіяти у суспільстві вигідні лише для супротивника погляди, що часто взагалі не має нічого спільного з реальністю. Завдяки такій масовій зброї, як медіа, супротивник намагається створити підґрунтя для лояльного ставлення до дій ворога та прийняти агресію, як щось належне. В першу чергу це вплив не на конкретні матеріальні об'єкти, а на емоції, інтелект, психіку цивільного населення.

Інформаційна війна – це дії, початі для досягнення переваги шляхом завдання шкоди правдивій інформації. Основні методи інформаційної війни –

блокування або спотворення інформаційних потоків та процесів прийняття рішень супротивника. Інформаційну війну можна розглядати як якісно новий вид бойових дій [11].

Поняття «інформаційна війна» стало звичним як для державних діячів різних країн, так і для звичайних громадян. М. Маклуен вдало відмітив, що у сучасному світі економічні відносини все більше приймають форму обміну знаннями, а не обміну товарами, тому боротьба за капітал, простори збуту та інше відходять на другий план, а головним постає доступ до інформаційних ресурсів. Саме М. Маклуен говорив про нищівні наслідки інформаційних війн, наголошуючи, що «істинно тотальна війна – це війна за допомогою інформації» [31].

Фактично, на думку науковця, інформаційна війна включає подання інформації таким чином, де у суспільстві чи групі людей формується потрібна точка зору та громадська думка щодо певних питань та теми на користь організатора інформаційної пропаганди. Це сприяє сприйняттю окремих фактів чи подій у потрібному виключно для маніпулятора світлі. Інформаційна війна може включати наступне: збір тактичної інформації, перевірка достовірності інформації, поширення пропаганди та дезінформаційних повідомлень для поширення песимістичних настроїв або маніпуляції опонентом і цивільним населенням, підлив якості інформації опонента, позбавлення опонента можливості збирати інформацію [56].

В літературі є багато класифікацій інформаційних війн, однак варто звернути увагу саме на класифікацію, запропоновану Мартіном Лібіцьким, який виділяє такі форми інформаційної війни:

- ведення війни у сфері управління;
- розвідувальна війна;
- радіоелектронна боротьба;
- психологічна війна;
- хакерська війна;
- економіко-інформаційна війна;

- кібервійна [31].

Фронт в інформаційному просторі у воєнний час відображається безпосередньо на перебігу бойових дій та навпаки, країна інформаційно допомагає собі в бою.

З вищезазначеного можна виділити ще один термін – «дезінформація». Дезінформація – це неправдива або оманлива інформація, що поширюється цілеспрямовано. Цим вона відрізняється від неправдивої або оманливої інформації, підготовленої й поширюваної помилково або без прямого наміру ввести в оману [50].

Значною складовою дезінформації становлять фейкові новини, які у величезній кількості проросійські медіа відсилають в український інфопростір, а якщо вони все ж таки не отримують достатньої уваги з боку української аудиторії, їх видозмінюють та знову відправляють до адресатів.

Над фейками стоять меседжі, які можуть бути напівправдивими, маніпулятивними чи зовсім неправдивими. У цьому їх небезпека, бо якщо з фейком усе доволі однозначно, то визначити меседж вже складніше. Меседж складається з низки фейкових матеріалів, тобто Росія використовує фейки, аби розповсюдити меседж, сформувавши його у думках людей. Їх значно менше, ніж фейків. Меседжів може бути декілька й інколи вони навіть можуть суперечити одне одному. До прикладу, з початку повномасштабного вторгнення російська пропаганда поширює такі меседжі: «Україна готувалась напасти на Білорусь», «Україна готувалась напасти на Росію». Водночас Росія постійно повторює меседж про «неспроможність української армії». При цьому, це не заважає росіянам тоді, коли їм це вигідно, що їм протистоїть сильний супротивник з «біолабораторіями» [8].

Збірка меседжів об'єднується в наратив. Таку собі історію, оповідь, що начебто повинен пояснювати «світ навколо». Задача наративів – сформувавши потрібний для маніпуляторів світогляд. Саме наратив є стратегічно найважливішим, бо меседжі можна модифікувати, а наратив – це стала історія. Найпопулярнішими наративами Росії щодо України є твердження

про «неспроможну державу» та «українських нацистів». Саме це світобачення Росія використовує, як одну з підстав для повномасштабного вторгнення в Україну. Ба більше, для підживлення цього нарративу країна-терорист продовжує говорити про денацифікацію України, як одну з вимог для встановлення «миру». Отже, є нарратив, який складається з меседжів, які поширюються фейками та маніпуляціями. Ось така піраміда інформаційної війни [31].

Українські журналісти, тим паче онлайн-медійники повинні вміти легко ідентифікувати російські фейки і не піддаватися меседжам російської дезінформації. Інститут масової інформації розповів про ознаки, які допоможуть журналістам та простим українцям розпізнати фейк. По-перше, варто звертати увагу на джерела новин. Якщо вони відсутні, інформація, взята із соцмереж, з акаунтів, які не верифіковані – майже сто відсоткова вірогідність того, що це фейкова новина. До цього переліку можна додати ще кілька пунктів: якщо інформація від організацій, які були помічені в поширенні неправдивих даних; якщо це дані соціологічних компаній, які не були активними в між виборчий період або були помічені у співпраці з політичними силами, чи недостовірні («переписані») цитати.

Варто звертати увагу і на представлених у новинах експертах. Якщо висвітлюється «експертна» думка представників структур, яких не існує в реальності, людини, без вказування інституції, яку представляють, політично заангажовані експерти або які фінансуються зацікавленою стороною і просувають її точку зору. В такому випадку о правдивості повідомлення не може йти мови [8].

Журналісти повинні звертати увагу і на емоції, які присутні в матеріалі:

- Думка чи оцінка подається як факт;
- Заголовок не відповідає новині або є надміру емоційним;
- Емоційне накручування в матеріалі;
- Апеляція до забобонів, конспірологічних теорій;

- Журналіст вживає в матеріалі слова, що викликають позитивні або негативні емоції;
- Навішування ярликів, поширення стереотипів;

Не менш важливим є і уважне ставлення до фактів. Дезінформаційною новиною можна вважати таку, якщо у матеріалі присутні: соціологічні дані без вказання вибірки, замовника, географії, похибки, дати; однобоке подання фактів, оцінок і коментарів, узагальнення («всі українці – фашисти»); викривлене подання новини, де реальні факти змішуються з неправдивою інформацією; недостовірні фото, відео, які використовуються як підтвердження інформації або недостовірний або спотворений переклад цитати, коментаря з іноземних джерел [18].

Отже, на сьогодні в українському інфопросторі триває так звана «війна держав в онлайн форматі». Країна-агресор усіма силами намагається просувати свої є наративи та меседжі шляхом розповсюдження фейкових новин. Саме тому українські журналісти повинні бути вкрай уважними аби не потрапити на гачок проросійської пропаганди, яка може бути дуже гарно замаскована. Головне – це перевіряти будь-яку інформацію, яка змушує сумніватися в її об'єктивності та правдивості. Адже головною метою журналіста є оперативно та своєчасно надати аудиторії якісну та перевірену інформацію. Тим паче, що в умовах воєнного часу це важливіше, наш будь-коли.

РОЗДІЛ 2

РОБОТА УКРАЇНСЬКИХ РЕДАКЦІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

2.1 Робота з інформацією в умовах воєнного стану

Велика кількість журналістів в Україні до лютого 2022 року не мали ніякого досвіду висвітлення деталей бойових дій та інших тем, які безпосередньо пов'язані із війною та збройним конфліктом. Тому в редакціях виникало багато запитань що стосувалися аспектів роботи журналістів в умовах воєнного стану. Адже якісна та професійна журналістика спрямована на точне інформування аудиторії і викриття деструктивної пропаганди російської опозиції.

З початку повномасштабного воєнного вторгнення українські онлайн-медіа визначали як опубліковувати фото із збереженням етичних норм та чи публікувати взагалі відео/фото тіл загиблих; чи показувати обличчя російських полонених; як писати про жорстокі дії вчинені ворожою армією та воєнні злочини, не сіючи паніку серед населення [2].

Також, перший час після початку повномасштабного вторгнення одним із протиріч в журналістській спільноті викликало використання фотоматеріалів та зображень з українських міст, які тримають оборону та були піддані масованим обстрілам з боку країни-терориста. Усі українські і закордонні журналісти прагнули передати атмосферу напруження та жаху, яку переживають люди, але при цьому розуміли, що будь-яка не коректно надана інформація може завдати шкоди як українським військовим, так і цивільним.

З одного боку, є ст. 29 ЗУ «Про інформацію», яка дозволяє поширювати суспільно необхідну для суспільства інформацію, а такі повідомлення однозначно вважаються суспільно важливими. З іншого боку, існує спільна заява Міністерства культури та інформаційної політики, Міністерства оборони України та представників медіа, де вказано, що журналістам дозволяється збирати інформацію та необхідний матеріал на

місцях відразу після ворожих обстрілів. При цьому оприлюднення зроблених фото та відео щодо подій на місці ведення бойових дій дозволяється тільки після 12 годин для військових об'єктів і вже через 3 години – для цивільних об'єктів» [7].

Нажаль, не всі українські медіа від початку до цього дослуховувалися, і у мережі все ж з'являвся так званий «заборонений контент». Проте на сьогодні, ця ситуація змінилася.

Також, наказ «Про організацію взаємодії між Збройними силами України, іншими видами сил оборони та представниками медіа на час дії правового режиму воєнного стану», який формує перелік інформації, яка обмежується до оприлюднення, надав і Головнокомандувач Збройних сил України генерал Валерій Залужний. Обмеження насамперед стосуються не тільки медіа, а й усіх публічних осіб, експертів, блогерів до думки яких прислуховується громадськість [3].

До переліку заборонених тем для публікування у медіа належать:

- Найменування військових частин та інших військових об'єктів в районах виконання бойових завдань, географічні координати місць їх розташування;
- Чисельність особового складу військових частин і підрозділів.
- Кількість озброєння та бойової техніки, матеріально-технічних засобів, їх стан та місця зберігання;
- Описи, зображення та умовні позначки, які ідентифікують або можуть ідентифікувати військові об'єкти;
- Інформація щодо бойових дій чи операцій, які проводяться або плануються;
- Інформація щодо системи охорони та оборони військових об'єктів та засобів захисту особового складу, озброєння та військової техніки, які використовуються (крім тих, які видимі або очевидно виражені);
- Порядок залучення сил та засобів до виконання бойових завдань;

- Інформація про збір розвідувальних даних (способи, методи, сили та засоби, що залучаються);
- Інформація про переміщення та розгортання своїх військ (найменування, кількість, місця, райони, маршрути руху);
- Інформація про військові частини, методика або тактику їх дій;
- Інформація про проведення унікальних операцій із зазначенням прийомів та способів, що використовувались;
- Інформація про ефективність сил і засобів радіоелектронної боротьби противника;
- Інформація про відкладені або скасовані операції;
- Інформація про зниклий або збитий літак або зникле судно та пошуково-рятувальні операції, які плануються або проводяться;
- Інформація про планування та проведення заходів забезпечення безпеки застосування військ (дезінформація, імітація, демонстративні дії, маскування, протидія технічним розвідкам та захист інформації);
- Фото- і відеозйомок та іншої наочної інформації з представниками незаконних збройних формувань;
- Також обмеження діють і на зйомки техніки та озброєння іноземного виробництва, яка надавалася від інших країн-партнерів [3].

Журналісти повинні дотримуватися сталого співвідношення між інформацією, до якої може мати доступ преса, і подій та конфіденційною інформацією, яка пов'язана з безпекою всієї держави. Зокрема українські медіа повинні неухильно виконувати наказ Головнокомандувача Збройних сил України. Документом визначено й сам алгоритм співпраці військовокомандувачів, командирів військових частин і підрозділів Збройних сил України під час роботи з представниками медіа.

В офіційному документі визначено і порядок акредитації журналістів як національних так і іноземних медіа, а також правила проведення робіт представників медіа у місцях ведення самих бойових дій, і визначено куди

саме можуть бути допущені акредитовані представники медіа з дозволу командира підрозділу. Визначений перелік зупиняє розголошення конфіденційної інформації яка може призвести до обізнаності противника про дії Збройних Сил України, інших складових сил оборони, та з великою вірогідністю може негативно вплинути на хід виконання бойових завдань за призначенням під час дії правового режиму воєнного стану [3].

Більш того, Міністерство культури та інформаційної політики виокремило декілька правил інформаційної безпеки. Журналістам та цивільним особам забороняється викладати на широку аудиторію фото та відео місцевості, завдяки яким можна ідентифікувати де саме відбувався ворожий обстріл, або відео з моменти влучання снарядів, роботу української ППО та артилерії.

Задля безпеки українців заборонено також публікація фото та відео з будь-якими розпізнавальними знаками місцевості, сюди можна віднести: таблички з назвами вулиць, зупинки громадського транспорту, фото заводів й підприємств, магазинів та супермаркетів тощо. Загалом до «незаконної інформації» можна віднести будь-яку інформацію, яка не підтверджена державою та не походить з офіційних джерел.

Розглянемо дотримання та порушення цих правил на прикладі новин, що були опубліковані на офіційному підрозділі інтернет-видання «BBC Україна», що займається висвітленням останніх політичних, соціальних, економічних і спортивних подій, актуальних для України та пов'язаних із нею в решті світу.

Першою розглянемо новину «Наслідки масованого ракетного обстрілу України у фото» (рис. 2.1.1). Матеріал був створений із збереженням усіх обов'язкових елементів новини: присутній заголовок, лід, основний тест та логічне закінчення. Текст був опублікований 9 березня 2023 року після того, як російські війська вперше завдали масованого удару з різних типів ракет одночасно, по об'єктах критичної інфраструктури України.

За структурою написання ця новина відноситься до гарячої новини. Вона зосереджує увагу аудиторії на конкретній події, що має вагоме значення до суспільства, а з 24 лютого 2022 року тема війни стала пріоритетом для споживача інформації. Оскільки у такому матеріалі бажаний бути «ефект присутності», журналіст у своєму матеріалі надає фото з місць, куди потрапили ракети, проілюстровано роботу рятувальників (ДСНС) та наслідки ворожих «прильотів».

Уся інформація, яка була використана при створенні новини, зібрана з різних регіонів України в єдиний інфопривід. Присутнє посилання та коментарі представників: командування Повітряних сил, Нацполіції та ОВА.

Заголовок та лід повністю розкривають тему новини. Оскільки медіа продукт був створений згідно з схемою перевернутої піраміди, на початку розповідаються головні деталі: коли та де все відбулося, чим ця подія відрізняється від подібних. А потім, журналіст поступово розкриває усі інші деталі. У новинному матеріалі журналіст використав 12 фотографій, які були зроблені безпосередньо на місцях подій.

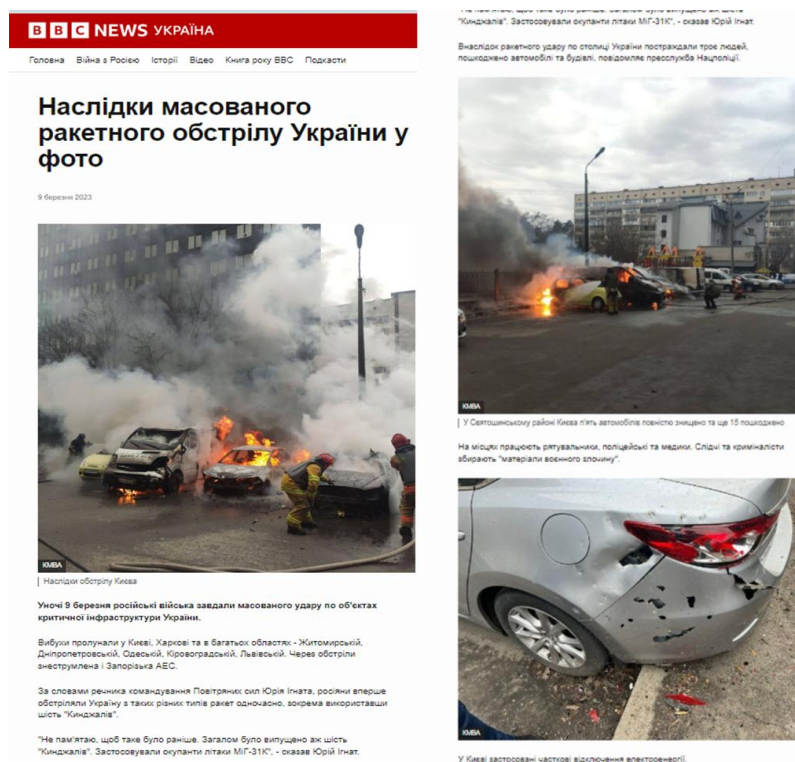

Рис. 2.1.1. « Наслідки масованого ракетного обстрілу України у фото».

Кожне фото має посилання на джерело, звідки воно було узято. Майже половина ілюстрацій була запозичена з пресслужби Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС), представники якої присутні на фото в момент виконання службових обов'язків з ліквідації аварійної ситуації. Жодне з зображень ніяк не викриває розташування самого місця «прильоту».

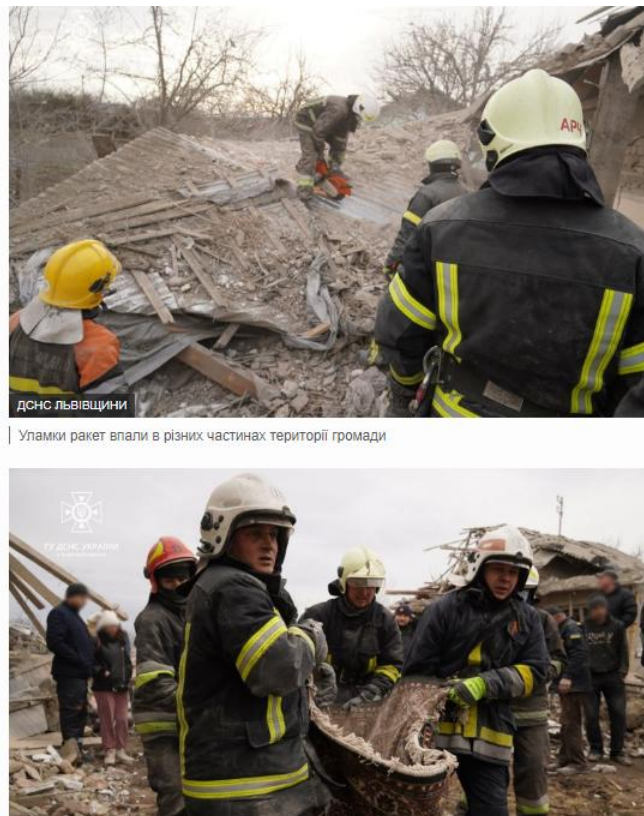

Рис. 2.1.2. «Наслідки масованого ракетного обстрілу України у фото».

Використання таких фото є коректним у воєнний час, адже, як ми вже зазначали, наявність точного місця розташування може дозволити противнику корегувати вогонь по військовим та цивільним об'єктам. Тож, з новини ми можемо дізнатися про актуальну подію і при цьому журналіст дотримався встановлених державою обмежень.

Тобто цей матеріал є гарним прикладом правильно створеної новини, яка зберігає в основні ключову ціль – інформування населення, та ніяким

чином не може негативно вплинути на подальший перебіг воєнного протистояння в українсько-російському конфлікті. Це приклад якісного інфопродукту, як засобу формування медіареальності в умовах воєнного часу.

А ось дотримання встановлених норм у наступному новинному матеріалі, який теж був опублікований на «BBC Україна» викликають певні сумніви. Тож, другою розглянемо новину за схожою тематикою: «Київ після масованого обстрілу – фото» (рис. 2.1.3).

Цей матеріал також був створений із збереженням усіх обов'язкових елементів новини: присутній заголовок, лід, проте основного тексту дуже невеликий об'єм, що не є небажаним при створенні новини на суспільно важливу тематику. Адже недостатність інформації може залишати багато відкритих питань серед аудиторії. Текст був опублікований 31 грудня 2022 року після того, як російські війська завдали чергового удару в святковий день, була пошкоджена цивільна інфраструктура, 20 людей постраждали і є загиблі.

Рис 2.1.3. «Київ після масованого обстрілу – фото».

Новина зосереджує увагу аудиторії на конкретній події – ворожий обстріл в конкретний день (31 грудня 2022 року). Уся інформація, яка була використана при створенні новини, зібрана у межах одного населеного пункту – м. Київ. Проте, оскільки основного тексту вкрай мало, матеріал не досить повною мірою розкриває інфопривід. У матеріалі присутнє посилання на джерело інформування – мера міста Віталія Кличко, але офіційний коментар у новині не подається.

Під час створення новини для ілюстрування журналіст використав 7 фотографій, які були зроблені безпосередньо на місцях постраждалих об'єктів. Кожне фото має посилання на джерело, звідки воно було взято.

Наведемо перелік порушень у тесті – автор зазначає конкретні об'єкти. Журналіст зазначає, що уламки ракети впали на стадіон «Темп», який знаходиться у Святошинському районі Києва. Також відомо, що вибуховою хвилею було вибито вікна в «Палаці «Україна», де зазвичай відбуваються новорічні заходи для дітей (рис. 2.1.4).

Таким чином, на відміну від попереднього матеріалу, тут ми можемо простежити висвітлення певної кількості заборонених тем, а саме зазначення точних назв постраждалих об'єктів та їх ілюстрації, за допомогою яких ми можемо знайти та визначити їх місце розташування. До того ж зазначається де зазвичай збирається велика кількість людей, в переважності мова йде про дітей.

Під час воєнного стану таку інформацію заборонено розголошувати у медіа, адже це може призвести до повторних обстрілів з боку окупантів. Більше того, таким чином журналісти несвідомо, проте можуть наводити окупантів на місця скупченості людей, через що кількість жертв та загиблих може значно збільшитися.

Розберемо ще один приклад новини, де простежуються порушення, навіть не завчаючи не те, що новина опублікована на офіційному каналі інформування органом державної виконавчої влади – інформаційному сайті Запорізької воєнної адміністрації (ЗОВА).

Уламки ракети також впали на стадіон "Темп" у Святошинському районі.

Також вибуховою хвилею вибило вікна в "Палаці "Україна", де в такі дні зазвичай відбуваються новорічні вистави для дітей.

Рис 2.1.4. «Київ після масованого обстрілу – фото».

І хоча ця структура в межах повноважень повинна здійснювати виконавчу владу на конкретній території адміністративно-територіальної одиниці, вона бере на себе обов'язки інформування населення.

Розглянемо наступну новину: «Сьогодні вранці по Запоріжжю ворог здійснив запуск чотирьох крилатих ракет (Відео)». Вона була оприлюднена на сайті ЗОВА, 25 травня 2022 року о 8.00 після ворожого обстрілу більшої частини території міста Запоріжжя, тобто кількох районів одночасно. Уся інформація, яка була використана при створенні новини, стосується безпосередньо обласного центру – міста Запоріжжя. Заголовок та лід відповідають основній темі новини, проте не до кінця розкривають її, тому ми не можемо назвати ці елементи тексту гарно підібраними.

Заголовок повинен не тільки передати загальну суть всієї новини, але й бути клікабельним. Якщо цей матеріал з подібним заголовком опублікує

звичайне онлайн-медіа, а не представники виконавчої влади — ця новина з легкістю загубиться серед інших подібних новин.

НОВИНИ

Головна / Інформація для ЗМІ / Новини
/ Сьогодні вранці по Запоріжжю ворог здійснив запуск чотирьох крилатих ракет (Відео)

СЬОГОДНІ ВРАНЦІ ПО ЗАПОРІЖЖЮ ВРОГ ЗДІЙСНИВ ЗАПУСК ЧОТИРЬОХ КРИЛАТИХ РАКЕТ (ВІДЕО)

25 травня 2022 - 08:00

УВАГА!
ВАЖЛИВА ІНФОРМАЦІЯ

Сьогодні, 25 травня, о 05:13 російські війська запустили чотири крилаті ракети по Запоріжжю. Одну з них збила наша ППО.

На даний час обстежується уражена територія і на місці події працюють відповідні служби.

Наразі відомо щодо однієї загиблої та трьох поранених.

Тільки в приватному секторі міста, за попередньою інформацією, відомо щодо 62 пошкоджених будинків.

Today, on May 25, at 05:13 the Russian troops launched four cruise missiles at Zaporizhzhia. One of them was shot down by our air defense.

It is reported that one woman was killed and three people were wounded as a result of shelling. In the private sector, at least 62 houses have been damaged.

The affected area is currently being surveyed and the appropriate services are working at the scene.

Укриття Запорізької області

Інформація для ВПО

Публічні Закупівлі

Гуманітарна "гаряча лінія"

Безбар'єрність

Дії у разі аварії на Запорізький АЕС

Пам'ятка щодо дій у разі виникнення НС

Пам'ятка щодо зниклих українців

Звернутися до облдержадміністрації

Повідомити про корупцію

ОГОЛОШЕННЯ

УВАГА! ПРЯМА ЛІНІЯ

УВАГА! ПРЯМА ЛІНІЯ

До уваги суб'єктів, яким може бути безоплатно передано майно для потреб оборони та національної безпеки держави

ЗАЯВА про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки проекту Програми економічного і соціального розвитку Запорізької області на 2024 рік

Рис. 2.1.5. «Сьогодні вранці по Запоріжжю ворог здійснив запуск чотирьох крилатих ракет».

У новинному матеріалі журналіст використав 2 відео, які були зроблені на місцях подій, з коментарями постраждалих від ворожого обстрілу цивільних осіб.

Не зважаючи на те, що новина була опублікована на офіційному сайті органу обласної влади, у даному матеріалі ми можемо побачити низку порушень. Як ми зазначали раніше, було виокремлено декілька важливих для інформаційної безпеки правил, де зазначено, що журналістам та цивільним особам суворо забороняється викладати на широку аудиторію фото та відео місцевості, де впав снаряд, тобто саме місце «прильоту». При цьому

дозволяється оприлюднення зроблених фото та відео щодо подій на місці ведення бойових через 3 години – для цивільних об’єктів.

Розглянемо самі порушення, які припустив журналіст при створенні матеріалу. По-перше, звернемо увагу на час публікації новини. Як зазначається у публікації, о 05:13 російські війська запустили крилаті ракети по місту Запоріжжя. А новина була опублікована о 8 годині ранку. Тобто офіційно три години після обстрілу ще не минули, що вже є порушенням.

По-друге, під час дії воєнного стану категорично заборонено викладати фото та відео місцевості, де відбувся обстріл або де впав снаряд. Адже інформація такого роду може допомогти ворогу встановлювати місце розташування наступних цілей та наражати людей на велику небезпеку. Проте у одному з наданих відео на сайті ми можемо не тільки ідентифікувати постраждалий об’єкт, але й побачити прилеглу до нього територію та будинки місцевих мешканців (рис. 2.1.6).

збила наша І П І О.

На даний час обстежується уражена територія і на місці події працюють відповідні служби.

Наразі відомо щодо однієї загиблої та трьох поранених.

Тільки в приватному секторі міста, за попередньою інформацією, відомо щодо 62 пошкоджених будинків.

Today, on May 25, at 05:13 the Russian troops launched four cruise missiles at Zaporizhzhia. One of them was shot down by our air defense.

It is reported that one woman was killed and three people were wounded as a result of shelling. In the private sector, at least 62 houses have been damaged.

The affected area is currently being surveyed and the appropriate services are working at the scene.

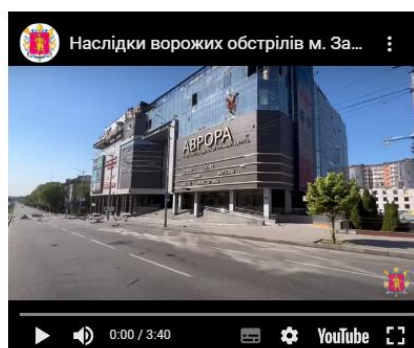

Рис. 2.1.6. Відео до матеріалу «Сьогодні вранці по Запоріжжю ворог здійснив запуск чотирьох крилатих ракет».

А тепер розглянемо альтернативний варіант висвітлення цієї ж новини, проте на іншій онлайн-платформі. Для прикладу візьмемо офіційний вебпортал Головного управління Національної поліції у Запорізькій області. Представники пресслужби цієї державної структури також опублікували матеріал стосовно того самого інфоприводу. Заголовок: «Ворожий обстріл по Запоріжжю: поліція документує наслідки збройного злочину».

Заголовок та лід повністю розкривають тему новини. Медіа продукт був створений згідно з схемою перевернутої піраміди, на відміну від минулої новини від ЗОВА. Як і належить, на початку розповідаються головні деталі, а потім вони поступово розкриваються у тексті.

Всього у новині було використано 8 ілюстрацій, які були зроблені безпосередньо на місцях подій. Кожне фото додатково розкриває текстовий матеріал, візуалізує загальну картину того, про що розповідається (рис. 2.1.7)

Внаслідок збройної агресії пошкоджено один із торговельно-розважальних комплексів в центрі міста.

Рис. 2.1.7. Фото з матеріалу «Ворожий обстріл по Запоріжжю: поліція документує наслідки збройного злочину».

Як можна побачити, усі фото, які тим чи іншим чином можуть викрити місце розташування постраждалих об'єктів були передчасно заблюрені. Тож жодне з зображень ніяк не викриває локацію самого місця «прильоту», тим самим зберігається функція інформування місцевого населення, які можуть здогадатись що за об'єкт постраждав. Проте якщо не знати географію міста, неможливо здогадатися чи визначити місце розташування де саме відбувся «прильот» по зображенню.

Використання таких фотографій у воєнний час є суспільною необхідністю, адже це зберігає загальну безпеку цивільного населення міста. Цей матеріал є гарним прикладом правильно створеної новини в умовах збройного конфлікту.

Можемо зробити висновок, що нажаль, навіть на офіційних каналах інформування органами виконавчої влади іноді відстежуються порушення, які під час повномасштабного вторгнення є вкрай небезпечними. Проте, аналізуючи загальне наповнення стрічок новин онлайн-медіа, варто зазначити, що висвітлення заборонених та небажаних тем зустрічається вкрай рідко, навіть на проаналізованих ЗМК.

Відтак, через події на суспільно-політичній арені змістився акцент на тематику новин пов'язані з воєнним конфліктом, які вимагають розважливого але оперативного оприлюднення. Так, ми бачимо, що медіа та державні служби і органи влади налагодили більш тісну співпрацю.

При створенні матеріалів журналісти надають перевагу використовують інформацію виключно з офіційних джерел: Державної служби з надзвичайних ситуацій, місцевих органів влади, ОВА, СБУ, Нацполіції або прокуратури. Беруться до уваги й публікації зі сторінок соцмережах важливих політичних діячів, депутатів обласної та міської влади. Усе це свідчить про її достовірність, проте не завжди дає гарантій щодо дотримання встановлених на дію воєнного часу умов щодо інформаційного наповнення матеріалів.

2.2 Зміни умов роботи журналістів, та їх вплив на психоемоційний стан медієвників з початку повномасштабного вторгнення

В умовах сьогодення, через воєнний стан, більшість людей упродовж тривалого часу перебувають у стресовому стані, що може негативно впливати на ментальне здоров'я людини. Особливо це стосується тих, хто щоденно протягом майже 2 років взаємодіють з інформацією чутливої тематики. Мова йде про українських медієвників, які щоденно продовжують свою професійну діяльність після повномасштабного вторгнення РФ на територію України 22 лютого 2022 року.

Зазвичай психіка людини, яка знаходиться у стресі тривали час, постійно переживає емоційну нестабільність, відбуваються зміни у поведінці, не рідко трапляються нервові зриви та професійне вигорання. Оскільки українські журналісти у відповіді за формування медієреальності в кризових умовах в Україні, то ми вирішили провести опитування серед медієвників у трьох областях України, стосовно того як змінилася їх робота та психоемоційний стан після повномасштабного вторгнення.

Для поглиблення вивчення теми при опитуванні ми використаємо кількісні і якісні методи дослідження. Об'єктом дослідження виступатимуть самі журналісти, а предметом – досвід учасників, який можна трактувати як найпоширеніше якісне знання.

Результати застосування кількісного методу допоможуть з побудовою моделі математичного характеру досліджуваних питань, та дасть змогу проаналізувати стандартні відповіді на запитання, які нас цікавлять. А за допомогою якісного методу дослідження ми зможемо більш глибоко розібрати конкретні питання на прикладі невеликої вибірки людей. Для опитування були задіяні – 15 медієвників та медієвиць.

Нажаль, нам не вдалося врівноважити вибірку за гендерною приналежністю: 73,3% жінки (11 людей) і 27,7 % чоловіки (4 людини). 53,3% опитуваних становлять журналісти віком від 18 до 25 років, 40% це люди віком 25-35 років, 6,7% – вікова категорія від 35 років.

Для опитування ми залучили медійників з трьох областей України:

- з прифронтового міста – Запоріжжя;
- місто, яке відносно недалеко від фронту – Дніпро;
- столиця України, де зосереджені усі великі медіа – Київ.

Завдяки саме такій вибірці ми зможемо простежити чи впливає відстань від фронту на роботу медійників, та як цей фактор відображається на психоемоційному стані журналістів.

Оскільки у нашій роботі ми досліджуємо саме онлайн-медіа, усі учасники опитування пов'язані з роботою на інформаційних порталах: 80 % опитуваних працюють, 26 % працювали, і змінили попереднє місце роботи на інший вид медійної діяльності, у нашому випадку це телебачення (рис. 2.2.1).

У якому типі медіа ви працюєте

15 ответов

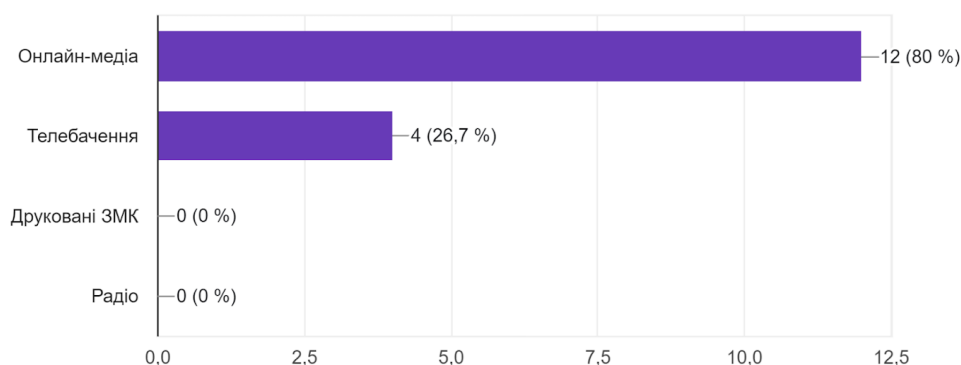

Рис.2.2.1. «У якому типі медіа ви працюєте».

На нашу думку одним з необхідних питань до респондентів є наступне: «Чи змінилося у Вас ставлення до роботи після початку повномасштабного вторгнення?». Питання спрямоване на вивчення впливу емоційного стану після початку масштабного воєнного конфлікту на роботу медійників. Адже саме вони є відповідальними за інформування населення, допомагають у інформаційній війні проти країни-агресора при тому, що самі є такими ж цивільними особами, як і їх аудиторія.

Згідно з результатами кількісної частини дослідження (рис. 2.2.2):

- 60% людей відчують тільки невеликі зміни;
- 20% схиляються до кардинальних змін,
- 13% не відчули значної різниці;
- і тільки 6,7% зазначають, що змін взагалі немає.

Чи змінилося у Вас ставлення до роботи після початку повномасштабного вторгнення ?
15 ответов

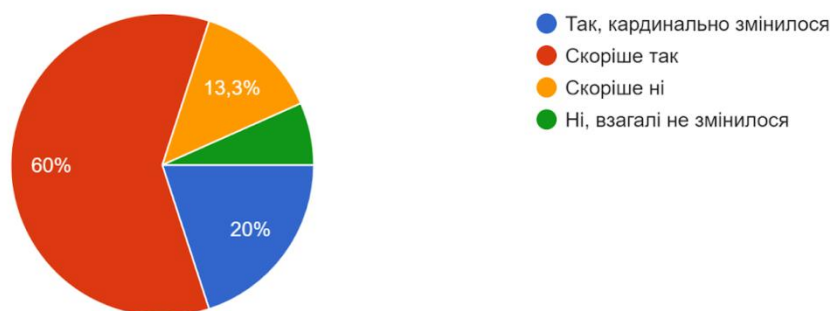

Рис. 2.2.2. «Чи змінилося у Вас ставлення до роботи після початку повномасштабного вторгнення?».

Проте навіть у спокійні часи журналістика є доволі складною роботою, а у суспільстві, якому триває воєнний конфлікт, журналісти стикаються з ще більшими труднощами. 80% відсотків опитаних зазначають, що після подій 24.02.22 відчутно збільшилося робоче навантаження на журналістів, а інші 20 відсотків не відчули дуже великої різниці.

А оскільки основною роллю якісної роботи журналіста є надання громадськості можливості об'єктивно оцінювати ситуацію, що склалася, та можливість приймати усвідомлені рішення, журналісти працюють у стресовій атмосфері, в умовах, коли обидві сторони конфлікту постійно прагнуть переважати в інформаційному полі.

Однак саме при висвітленні конфліктів роль засобів масової інформації має провідним значенням для надання аудиторії якомога повної, правдивої, а головне – неупередженої інформації. Роль онлайн-медіа

полягає саме в тому, щоб розібратися у деталях та з'ясувати обставини того, що сталося.

Війна внесла кардинальні зміни у тематичне спрямування новин в онлайн-виданнях, і не тільки. Інформаційний простір заповнили новинні матеріали конфліктно-чутливої тематики. Медійники повинні бути обізнаними у належних підходах та методах коректного викладення матеріалу, пов'язаної з висвітленням конфліктів. Наприклад: як відповідально та коректно висвітлювати події, що відбуваються на передовій; як працювати при створенні матеріалів з постраждалими від обстрілів/окупації, переміщеними особами (при цьому не нашкодивши ментальному здоров'ю людей); як не повестися маніпуляції та самим не стати об'єктом маніпулювань у власних матеріалах.

Тому нами було розкрито важливе питання щодо додаткової обізнаності журналістів у питанні висвітлення конфліктно-чутливої тематики (рис. 2.2.3)

Чи проводить Ваша редакція для журналістів курси/тренінги із висвітлення конфліктно-чутливої тематики в новинах?
15 ответов

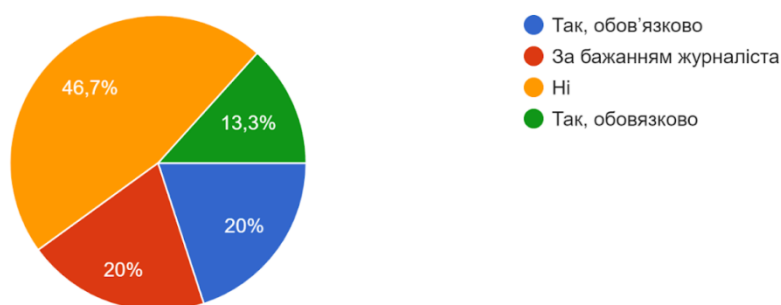

Рис. 2.2.3. «Чи проводить Ваша редакція для журналістів курси/тренінги із висвітлення конфліктно-чутливої тематики в новинах?».

Тільки 33,3% відповіли, що в їх редакції це є обов'язковою процедурою. Ще 20 % вказали, що додаткова обізнаність відбувається за бажанням журналістів. 46,7% зазначили, що редакція не сприяє додаткової обізнаності робітників щодо цієї теми.

Хоча не тільки аудиторія онлайн-медіа, але й самі журналісти (86,7%) відзначили те, що переживали потенційно травматичні події під час війни (рис. 2.2.4). В наслідок переживання людиною травматичної події, яка: ставила під загрозу її життя чи фізичну цілісність; якщо людина стала свідком подібної жорстокості щодо інших; дізналася про травматичну подію, яка пов'язана з її рідними – може виникнути посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). Він в кілька разів підвищує уразливість людей до стресу психосоціального характеру і сприяє розвитку інших психоемоційних розладів, наприклад, хронічна тривожність, депресія, тощо.

Чи мали Ви досвід переживання потенційно травматичних подій під час війни?
15 ответов

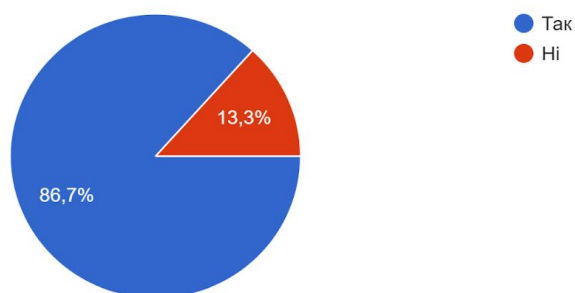

Рис. 2.2.4. «Чи мали Ви досвід переживання потенційно травматичних подій під час війни?».

Таким чином, можемо припустити, що переживання потенційно травматичні події вплинуло на якість життя медівників. Більш того, згідно з дослідженням, усі 100% респондентів відчувають стрес або погіршення психічного стану після виконання робочих обов'язків через події на суспільно - політичній арені.

Аби більш детально дізнатися, з якими труднощами стикалися під час написання матеріалів на воєнну тематику, ми запропонували медівниками самостійно надати відповіді на це питання. Підсумувавши, можемо виділити наступний перелік проблематики, який найчастіше зустрічаються у відповідях:

- Медійникам морально складно спілкуватися з людьми, які були в полоні або в окупації і бачили ті жахи, які там коїлися. Важко залишатися осторонь і не проживати історії людей;
- Складно абстрагуватися і просто робити роботу, не сприймаючи ситуацію героя/новини про смерть/прильоти/поранення близько до серця;
- Робота супроводжується страхом, тривогою, пригніченим станом, присутня і травматизація через великий потік негативних новин;

Згідно з наданими даними, більшість з опитаних журналістів стикаються з однаковими труднощами в емоційному плані під час написання матеріалів на воєнну тематику. Також ми можемо простежити один соціально-психологічний феномен «зараження травмою», він виникає через співпереживання та глибоке сприйняття емоційного стану іншої людини під час виконання професійних обов'язків, наприклад, під час проведення інтерв'ю тощо.

Особливо гостро серед українських медійників і медійниць стоїть проблема професійного вигорання, зазначають 93,3% опитаних. Вони відчують пригнічення і апатію, постійну втому, коливання емоцій, що заважає не тільки якісно виконувати професійні обов'язки, але й негативно впливає на повсякденне життя (рис. 2.2.5).

Чи стикалися Ви з професійним вигоранням через велику кількість негативної інформації?
15 ответов

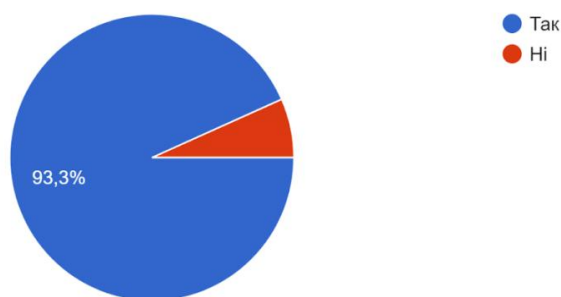

Рис. 2.2.5. «Чи стикалися Ви з професійним вигоранням через велику кількість негативної інформації?».

З початку повномасштабного вторгнення Росії на територію України надзвичайно загострилася проблема захисту ментального здоров'я. Для психологічної підтримки журналістів Національна рада з питань телебачення та радіомовлення оприлюднила Рекомендації, які спрямовані на забезпечення необхідної психологічної допомоги [38].

Керівники ЗМК повинні вжити заходів для підвищення безбар'єрності отримання психологічної допомоги і підтримки працівників. Вони мають включати наступні заходи:

- інформаційно-роз'яснювальні (підвищення обізнаності співробітників щодо психотравматизації, симптомів і наслідків, особливостей підтримуючого спілкування);
- інформаційно-ресурсні (регулярні доступні повідомлення про способи отримання фахової психологічної допомоги і консультації, в тому числі безкоштовні, проведення при потребі навчальних психологічних тренінгів, забезпечення доступу до психодіагностичних послуг, змен тощо);
- організаційні (можливість оформлення при нагальній потребі вільних персональних днів, забезпечення можливості регулярного харчування і відпочинку, створення умов для дружнього спілкування тощо);
- антидискримінаційні – створення зацікавленої підтримуючої атмосфери для співробітників, які мають прояви стресових розладів, сприяння покращенню саморегуляції для зменшення автоматичних емоційних реакцій (роздратованість, гнів) агресивних випадів тощо) [38].

Тому ми запропонували поділитися респондентам своїми спостереженнями та відповісти на питання «Як дбає Ваша редакція про ментальний стан журналістів. Чи надається необхідна психологічна допомога? Яка саме?».

Як підсумок, маємо наступні дані:

- 50% людей зазначають, що редакцією не надається жодна допомога для підтримання ментального здоров'я.

- 28,6% медійників зазначають, що редакція турбується за психологічне здоров'я підлеглих, тому за необхідності проводяться сесії та тренінги за участю психологів.

- 21,4% зазначають, що підтримкою з боку редакції є надання додаткових вихідних та тимчасова зміна тематичного спрямування новин.

Для того аби визначити чого насправді потребують журналісти, які стикнулися з професійним вигоранням, ми зібрали відповіді на ще одне відкрите питання у частині якісного дослідження.

Близько 96% респондентів мають одну й ту саму думку щодо цієї теми. Вони вважають, та радять колегам, які стали «жертвами» цього недугу:

- Звернутися за допомогою до фахівців: психолога та, за необхідністю, до психотерапевта;

- Тимчасово змінити тематику новин з якою працюєте на більш емоційно нейтральну;

- Більше спілкування з близькими;

- Піти у відпустку/взяти кілька вихідних;

Отже, відштовхуючись від результатів дослідження, можемо зазначити, що дуже великий відсоток українських медійників відчують стрес або погіршення психічного стану після виконання робочих обов'язків через українсько-російський конфлікт.

Особливо гостро серед стоїть проблема професійного вигорання. І в більшості випадків редакції не допомагають журналістам вирішувати питання/проблеми з ментальним здоров'ям.

Основними труднощами, з якими стикаються журналісти під час написання матеріалів на воєнну тематику пов'язані з емоційним сприйняттям – їм важко абстрагуватися і зосередитися на роботі без зайвих емоцій. Що, в свою чергу тільки погіршує психологічний стан.

ВИСНОВКИ

Журналістика є надзвичайно важливим елементом демократичного суспільства, бо саме вона допомагає людині розуміти, що насправді відбувається навколо кожної неї, та у державі загалом. Медіа активно впливають на формування і подальше становлення сучасного медіакультурного середовища. Відбувається докорінна зміна інформаційної сфери, що викликано значним збільшенням доступності та швидкості інформації. До того ж зараз відстежується ще одна особливість – надмірність інформації. Наслідком цього стала певна неспроможність аудиторії розрізняти якісну інформацію.

Тому меседжі, які формують та поширюють онлайн-медіа характеризуються все більш зростаючим впливом на формування картини світу. Тепер онлайн-медіа вже не виступають технічними посередниками, а самі стали провідним середовищем.

Під час розкриття одного з наших завдань – теоретичного аспекту роботи з новиною в умовах воєнного часу, було з'ясовано, що головне при створенні та публікації новинних матеріалів не забувати про те, що коїться в інформаційному просторі. Адже в рамках сьогодення, триває запекла інформаційна війна, за допомогою якої країна-терорист намагається видати пропаганду за реальність, і ця «зброя» є вкрай небезпечною. Пропаганда під час війни завжди має на меті одне завдання – дезінформувати населення та впровадити у суспільстві вигідні для супротивника погляди, що в більшості випадках взагалі не має нічого спільного з реальністю.

Складником дезінформаційних повідомлень є фейкові новини, які у величезній кількості проросійські медіа щоденно відсилають в український інфопростір, а якщо вони все ж таки не отримують достатньої уваги з боку української аудиторії, їх видозмінюють та знову відправляють до адресатів.

Над фейками стоять меседжі, які можуть бути напівправдивими, маніпулятивними чи зовсім неправдивими. Збірка меседжів об'єднується в

нарратив. Задача нарративів – це сформувати потрібний для опонента світогляд серед аудиторії.

Саме тому українські журналісти, під час створення матеріалів повинні бути вкрай уважними аби не потрапити на гачок проросійської пропаганди, яка може бути дуже гарно замаскована. Варто перевіряти будь-яку інформацію, яка змушує сумніватися в її об'єктивності та правдивості. Українські журналісти, тим паче онлайн-медійники повинні вміти легко ідентифікувати російські фейки і не піддаватися меседжам російської пропаганди. Адже головною метою журналіста є оперативно та своєчасно надати аудиторії якісну та перевірену інформацію. Тим паче, що в умовах воєнного часу це важливіше, ніж будь-коли.

Зважаючи на інформаційну війну, з початку повномасштабного воєнного вторгнення РФ на територію України, у роботі медіа дійсно відбулися значні зміни. Це стосувалося і нових правил щодо написання журналістських матеріалів. Під час воєнних дій, у сучасних реаліях світу, у медійному просторі змінився напрямок та тематика новин, з'явилося багато нової термінології, яка використовується медіа для висвітлення інформації.

Новини, які щоденно отримують споживачі інформації, проходять певний так званий «шлях» від конкретного джерела інформації до аудиторії. У ролі так званого провідника виступають журналісти, які збирають інформацію, обробляють її, та формують саме повідомлення відповідно до класичної та сталої схеми перевернутої піраміди. Ця форма передбачає, що зібравши усі елементи повідомлення до купи, послідовно складається схема викладу матеріалу, яка нагадує так звану «перевернуту піраміду», де зверху – найважливіший, головний факт або подія, що розкривається у матеріалі, а далі прописуються вже менш важливі деталі, які розкривають основну тему повідомлення. Загальна структура новини: Заголовок – Лід (Сублід) – Основний текст – Додаткові деталі (або висновок).

При цьому кожна новина обов'язково повинна відповідати загальноприйнятим стандартам, такими як: баланс думок та точок зору, об'єктивність та не упередженість, оперативність, достовірність та точність, повнота матеріалу.

Стандартизована форма подачі інформації журналістами є необхідною для швидкого створення якісного інформаційного продукту і розповсюдження інформації. І тільки після цього, вже повністю структурований матеріал, який пройшов усі попередні етапи підготовки та написання, надаються споживачу.

Загалом, у сучасній інтернет-журналістиці є три типи новин – ексклюзивні, заплановані та гарячі. Перший тип новин є найважливішим як для журналістів, так і цікавішим для аудиторії. Цю інформацію журналіст віднаходить та створює сам. Заплановані та гарячі новини звичайно також не менш важливі. Заплановані надаються заздалегідь з офіційних джерел – державними/обласними/міськими пресслужбами, а ось до гарячих новин ніяк не можна підготуватися заздалегідь – вони виникають раптово – ДТП, злочини, пожежі. Саме заплановані та гарячі новини становлять основний масив новинної стрічки мережевих видань.

Нами було досліджено і рівень дотримання встановлених вимог щодо інформаційного наповнення новин в умовах воєнного стану у різних видах медіа. Оскільки засоби масової інформації видозмінюються, підкорюючись вимогам нового середовища та адаптуючись до його умов, війна спричинила появу в медійному просторі дилем, які не були актуальними досі. Крім цього серед медійників постало питання щодо етичних рамок, зокрема, це стосується мови ворожнечі в умовах війни. На журналістах лежить велика відповідальність, що стосується не тільки точності та повноти інформації у матеріалах, а й психоемоційного стану аудиторії.

Медійник передусім відповідальний за власний контент, який він надає своїй аудиторії та повинен дотримуватися морально-етичних норм. У інакшому випадку це порушення Кримінального кодексу України.

Наприклад, українським медіа варто утриматись від публікування фото та відео з жорстоким контентом, адже він може також негативно впливати на психоемоційний стан аудиторії. Через війну люди пережили страх та безліч психологічних травм, у них проявляються симптоми тривоги, депресії та стресу, а подібний контент може погіршити ситуацію.

І тому журналісти роблять ще більший акцент не лише на публікування широкі маси оперативної інформації, але і на її наповнення. Все це для того, аби по-перше, вона не сприяла регулювання вогню ворога та його просування по території України. По-друге не ширило паніку серед населення.

Виникало в редакціях багато запитань і щодо інших аспектів роботи журналістів в умовах воєнного стану. Перший час після початку повномасштабного вторгнення одним із протиріч в журналістській спільноті викликало використання фотоматеріалів та зображень з українських міст, які тримають оборону та були піддані масованим обстрілам з боку країни-терориста. Усі українські і закордонні журналісти прагнули передати атмосферу напруження та жаху, яку переживають люди, але при цьому розуміли, що будь-яка не коректно надана інформація може завдати шкоди як військовим, так і цивільним людям.

Тому задля їх безпеки медівникам суворо заборонено публікація фото та відео матеріалів, з будь-якими розпізнавальними знаками місцевості, сюди можна віднести: таблички з назвами вулиць, зупинки громадського транспорту, заводів й підприємств. Заборонено викриття кількості озброєння та бойової техніки, матеріально-технічних засобів, їх стан та місця зберігання. А також публікація описів, зображень та умовних позначків, які ідентифікують або можуть ідентифікувати військові об'єкти.

Загалом до «незаконної інформації» можна віднести будь-яку інформацію, яка не підтверджена державою та не походить з офіційних джерел, через що медіа та державні служби і органи влади налагодили більш тісну співпрацю. При створенні матеріалів журналісти надають перевагу

використовують інформацію з: Державної служби з надзвичайних ситуацій, місцевих органів влади, ОВА, СБУ, Нацполіції або прокуратури. Беруться до уваги й публікації важливих політичних діячів та депутатів обласної та міської влади.

Проаналізувавши новини на інтернет-порталі «ВВС Україна» та на офіційному сайті органу державної виконавчої влади (ЗОВА), ми з'ясували, що в обох випадках відстежуються порушення, які під час повномасштабного вторгнення є вкрай небезпечними. Аналізуючи загальне наповнення стрічок новин онлайн-медіа, варто зазначити, що висвітлення заборонених та небажаних тем хоч і зустрічається, але вкрай рідко.

Також ми визначили, що бути журналістом – це надзвичайно відповідальна справа, яка вимагає жертвності заради людей. Адже згідно з проведеним нами дослідженням, великий відсоток українських медійників відчують стрес або погіршення психічного стану після виконання робочих обов'язків через українсько-російський конфлікт.

Особливо гостро серед стоїть проблема професійного вигорання. І в більшості випадків редакції не допомагають журналістам вирішувати питання/проблеми з ментальним здоров'ям.

Основними труднощами, з якими стикаються журналісти під час написання матеріалів на воєнну тематику пов'язані з емоційним сприйняттям – їм важко абстрагуватися і зосередитися на роботі без зайвих емоцій. Що, в свою чергу тільки погіршує психологічний стан.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безсмертний В. Українська журналістика та її воєнний сегмент учора, сьогодні, завтра. Київ : Видавництво Ліра-К. 2019. 200 с.
2. Глобальна мережа журналістських розслідувань. Розслідування воєнних злочинів: Що є законним під час війни. URL: <http://surl.li/ofzbi> (дата звернення: 8.09.2023.)
3. Головнокомандувач Збройних сил України генерал Валерія Залужний: Наказ від 3 березня 2022 року № 73. URL: <http://surl.li/isabc> (дата звернення: 10.09.2023.)
4. Горевалов С. І. Військова журналістика України: історія і сучасність. Львів : видавництво Військового інституту при ДУ «Львівська політехніка». 1998. С. 256
5. Горевалов С., Зикун Н. Військові ЗМК в інформаційному просторі України: Завдання й перспективи розвитку. *Львівський Вісник*. 2013. №38. С. 25–27.
6. Гусак О. Заголовок як інструмент збільшення відвідуваності сайту Інтернет-ЗМІ. *Держава та регіони*. Серія : Соціальні комунікації. 2013. С. 70–73.
7. Детектор медіа. ЗМІ можуть публікувати фото та відео військових об'єктів через 12 годин після бойових дій. URL: <http://surl.li/ofzeo> (дата звернення: 10.09.2023.)
8. Детектор медіа. Інформаційна війна – це не тільки фейки. URL: <http://surl.li/ofzez> (дата звернення: 09.09.2023.)
9. Дєдушкіна А. До проблеми ефективності заголовків новин в інтернет-ЗМІ. URL: <http://surl.li/ofzfh> (дата звернення: 30.08.2023.)

10. Електронна бібліотека Інституту журналістики. Огляд основних підходів до тлумачення новини як явища мас-медіа. URL: <http://surl.li/ofzfq> (дата звернення: 27.08.2023.)
11. Жаровська І., Ортинська Н. Інформаційна війна як сучасне глобалізаційне явище. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2020. № 2. С. 56–61.
12. Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації: посібник рекомендацій для працівників ЗМІ / Буроменський Михайло, Штурхецький Сергій, Білз Емма та ін. Київ : «Компанія ВАІТЕ». 2016. 118 с.
13. Загальнополітична рекомендація ЄКРН № 15. Боротьба з мовою ворожнечі. URL: <http://surl.li/bwhef> (дата звернення: 05.09.2023.)
14. Запорізька обласна прокуратура. Воєнні злочини. URL: <http://surl.li/ofzgg> (дата звернення: 08.09.2023.).
15. Зражевська Н. Нові медіа і нові форми комунікації в медіа культурі. URL: <http://surl.li/npsal> (дата звернення: 05.09.2023.)
16. Іванов В., Волошенюк О. Медіаосвіта та медіаграмотність : підручник. Київ : Центр вільної преси. 2012. 352 с.
17. Інститут масової інформації. Словник коректної термінології для висвітлення російсько-української війни. URL: <http://surl.li/dhbcw> (дата звернення: 06.09.2023.)
18. Інститут масової інформації. Як визначити та зловити фейк. URL: <http://surl.li/jgma> (дата звернення: 10.09.2023.)
19. Інститут масової інформації. Як журналістам робити матеріали про смерті. URL: <http://surl.li/ofzht> (дата звернення: 07.09.2023.)
20. Інститут масової інформації. Як безпечно спілкуватися та писати про людей на окупованих територіях. URL: <http://surl.li/ofzhv> (дата звернення: 06.09.2023.)
21. Інститут масової інформації. Журналістські стандарти. URL: <https://imi.org.ua/advice/journalistski-standarti-i2368> (дата звернення: 04.09.2023.)

22. Інтерньюз Україна. Що таке фейки та як їх викривати. URL: <https://internews.ua/opportunity/fakes-checking> (дата звернення: 05.09.2023.)
23. Інформаційно-довідковий посібник для громадських організацій у регіоні ОБСЄ. Злочини на ґрунті регіоні ОБСЄ ненависті: попередження та реагування. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/e/3/180336.pdf> (дата звернення: 05.09.2023.)
24. Каплій О. В. Інтернет-видання ЗМІ як новий вид традиційних ЗМІ : поняття та сучасний стан конституційно-правового регулювання. : зб. наук. пр. / редкол.: Ківалов С., Др'омін В., та ін. МОНмолодьспорт України. Одеса. 2011. Вип. 61. 227–235 с.
25. Каплій О.В. Конституційно-правові засади організації та діяльності засобів масової інформації в Україні. Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2014. 235 с.
26. Комісія з журналістської етики. Як писати про життя на окупованих територіях. URL: <http://surl.li/ofzif> (дата звернення: 06.09.2023.)
27. Кость С. Журналістика і війна: навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка. 2016. 414 с.
28. Крейг Р. Інтернет-журналістика: робота журналіста і редактора у нових ЗМІ. пер. з англ. А. Іщенка. Київ : Києво-Могилянська академія. 2007. 324 с.
29. Кримінальний кодекс України. Злочини проти основ національної безпеки України. URL: <http://surl.li/nrdqo> (дата звернення: 08.09.2023.)
30. Марушкіна І. Посібник «Як писати новини». URL: <http://surl.li/ofzip> дата звернення: 30.08.2023.)
31. Марценко Н. Поняття та види інформаційних війн. URL: <http://surl.li/ofziy> (дата звернення: 09.09.2023.)
32. Масова комунікація: медіа- енциклопедія / за заг. ред. В. Ф. Іванова. Київ : Академія Української Преси, Центр вільної преси. 2007. 780 с.

33. Мій клас. Стандарти подання інформації. URL: <http://surl.li/ofzjc> (дата звернення: 01.09.2023.)
34. Міністерство юстиції. Право на справедливий суд: практика Європейського суду з прав людини щодо України. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_7474 (дата звернення: 06.09.2023.)
35. Місцева преса: посібник для ЗМІ. Як регіональним журналістам працювати за часів нових медіа та кризи демократії. / Під ред. Іванової О. Київ : ТОВ «Бізнесполіграф». 2019. 232 с.
36. Національна експертна комісія України з питань захисту суспільної моралі: рекомендації від 20. 04. 2010 р. № 3 рекомендації. URL: (дата звернення: 08.09.2023.)
37. Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення. «Медіа під час війни» – у Тбілісі відбулася конференція Ради Європи за участі українського медіарегулятора. URL: <http://surl.li/nrdqo> (дата звернення: 05.09.2023.)
38. Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення. Рекомендації щодо забезпечення психологічної допомоги журналістам. URL: <http://surl.li/ofzkv> (дата звернення: 07.10.2023.)
39. ООН Україна. Що таке мова ворожнечі та як з нею боротися? URL: <http://surl.li/gxhugk> (дата звернення: 05.09.2023.)
40. Офіс Генерального прокурора. Що таке воєнні злочини. URL: <https://warcrimes.gov.ua/what-is-crime.html> (дата звернення: 06.09.2023.)
41. Офіційне інтернет-представництво Президента України. Конституція України - Розділ II. URL: <http://surl.li/ofzlm> (дата звернення: 05.09.2023.)
42. Потятиник Б. В. Інтернет-журналістика : навч. посіб. Львів : ПАІС. 2010. 244 с.
43. Права людини та мас-медіа в Україні: Збірник конспектів лекцій. за загал. ред. Виртосу І., Шендеровського К. Київ : Інститут журналістики

КНУ ім. Тараса Шевченка. 2018. 260 с. URL: <http://surl.li/ofzlv> (дата звернення: 05.09.2023.)

44. Романюк О. Інститут масової інформації. Методологія моніторингу онлайн-медіа з урахуванням воєнного часу. URL: <http://surl.li/ofzma> (дата звернення: 03.09.2023.)

45. Сафаров А. Інтернет-ЗМІ і відповідальність за достовірність інформації. URL: <http://surl.li/ofzma> (дата звернення: 04.09.2023.)

46. Синоруб Г. Трансформаційні процеси в сучасній медіаіндустрії як шлях до якісної журналістики. за заг. ред. В. Шевченко. Київ : Кафедра мультимедійних технологій і медіадизайну інституту журналістики КНУ ім. Т. Шевченка. 2017. С. 23–32.

47. Стеблина Н. Чому в мережевому світі так мало ексклюзивних новин? Місцева преса: посібник для ЗМІ. URL: <http://surl.li/ofzmq> (дата звернення: 29.08.2023.)

48. Тимошик М. Стандарти журналістики: поняття, генеза, зміст, практика. URL: <http://surl.li/ofzno> (дата звернення: 03.09.2023.)

49. Требін М. Феномен інформаційної війни у світі, що глобалізується. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*. 2013. С. 188–198.

50. Федеральне міністерство внутрішніх справ Німеччини. Дезінформація в контексті російської повномасштабної війни проти України. URL: <http://surl.li/ofzmv> (дата звернення: 05.09.2023.)

51. Центральне міжрегіональне управління Міністерства юстиції. Як протидіяти дезінформації в умовах війни. URL: <http://surl.li/ofzmx> (дата звернення: 05.09.2023.)

52. Чернецька С. ЗМІ і війна: особливості поширення інформації та фото під час воєнного стану. URL: <http://surl.li/nzzyf> (дата звернення: 30.08.2023.)

53. Чміль Г., Корабльова Н. Візуалізація реального в сучасному культурному просторі: Монографія. Київ : Ін-т культурології НАМУ. 2013. 256 с.
54. Штурхецький С. Особливості сучасних воєн: що потрібно знати журналістам. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія». 2016. Т. 2 . 190 с.
55. Шульженко А. С., Н. В. Рула. Структура повідомлень українських інформаційних агентств під час висвітлення подій повномасштабної російсько-української війни. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Т. 33. 2022. С. 266-271.
56. Шумка А. Черник П. Інформаційно-мережева війна – нова форма міждержавного протиборства початку ХХІ ст. *Військово-науковий вісник*. 2013. Вип. 19. С. 243-255.
57. Ярова А. Дайджести як головний формат регіональної журналістики. URL: <http://surl.li/ofzop> (дата звернення: 28.08.2023.)
58. Bode L. Political news in the news feed: Learning politics from social media. *Mass Communication and Society*. 2016. №19. P. 24–48.
59. Boulianne S. Online news, civic awareness, and engagement in civic and political life. *New Media & Society*. 2016. №18. P. 1840–1856
60. Gil de Zúñiga H., Weeks B., Ardèvol-Abreu A. Effects of the news-finds-me perception in communication: Social media use implications for news seeking and learning about politics. *Journal of Computer-mediated Communication*. 2017. №17. P. 105-123.
61. Wu L., Morstatter, F. Carley, Liu H. Misinformation in social media. *ACM SIGKDD Explorations Newsletter*. 2019. № 21(2). P. 80–90.
62. Zhang, D., Zhou, L., Kehoe, J. L., & Kilic, I. Y. (2016). What online reviewer behaviors really matter? Effects of verbal and nonverbal behaviors on detection of fake online reviews. *Journal of Management Information Systems*. 2016. № 33(2). P. 456–481.

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача освітнього ступеня магістра
ЗНУ**

Я, Лядова Влада Олегівна, студентка другого курсу магістратури, заочної форми навчання, спеціальність журналістика, адреса електронної пошти lastlook071@gmail.com.

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Новини як засіб формування медіареальності в кризових умовах в Україні» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомлена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згоден/згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата 30.11.2023 Підпис _____ (студент) Лядова Влада Олегівна

Дата 30.11.2023 Підпис _____ керівник Чернявська Людмила Віталіївна